Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК ✻ РІК XXI, Нр 4 (109) ЛИПЕЦ – СЕРПЕН 2009 ✻ КРЕНИЦЯ – ЛІҐНИЦЯ

XX РОКІВ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ; XX РОКІВ ЧАСОПИСУ „БЕСІДА"

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню істориі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і спілтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай! Товды ЛЕМ будеш собом І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

Том конференцийом не был єм ани збудуваний, ани прибитий, але: // Хтіл бы-м обыйти ся в будучности без ставляня такых зьвідань: Лемкы – остатні Могікане Европы? Барз бы-м хтіл, жебы наше бытя на творчій, культурній і науковій сцені не залежало од інтерпункцийного знаку.

(пт) *„Лемкы – остатні Могікане Европы?”*, с. 7

Потерпіла єм за рускє, православне, греко-католицкє, за УПА в Бєщадах... За статі пресовы, котры чыталa єм і не чыталa...

Бідний тот Лемко, як шліпий в коморі! Як бы і де бы ся не рушыл, зараз летит му дашто на голову. Жебы так пожыти спокійно, здорово, без комплексів, без цьваків в психіці, серци і души. Без цьваків од чужых і своіх.

Февронія, *Я знам своє* („З пожолклых сторінок”), с. 8

X Сьвітовий Конґрес Русинів розпочал свою роботу 5 червця о 10. годині в велькій сали керестурского Дому Культуры. Попри Конґресі – в школі „Петро Кузмяк” одбывал ся IV Сьвітовий Форум Русиньской Молодежы. (...) В засіданях брало участ близко 200 осіб – деле-ґатів і гости з девятьох країв, а то: з Польщы, Ческой Республикы, Словациі, Румуніі, Угрів, Украіны, Сербіі, Хорвациі і Пілнічной Америкы (ЗША і Канада).

Іван Дзядик, *Десятий Сьвітовий Конґрес Русинів*, с. 12

(...) Наша довга путь, подля мене, была продуктівна, главно за послїдні штыри рокы, хоць і вам не все легко было мати до дїла зо мнов. Може бы єм ся мав оправдати за то, але професоры і священици не все звыкнуть быть найлїпшыма лідрами сполоченьскых рухів, главно кідь дозволять, жебы были втягнуты до політікы.

Павел Роберт Маґочій, *Досягнутя, проблемы і задачі Світового конґресу Русинів*, с. 18

(...) Такой за пару дни пришла до мене електронічна почта од ...Александра Качмарчыка з Франциі! Вышол він як раз по пару місяцях зо шпыталя і писал (перший раз по веце як десятьох роках!) же ма деякы новы інформациі і знимкы. То сте „в десятку” трафили, Пане Професоре – подумал єм си. Вымінили сме товди парунадцет листів в котрых оповіл мі не лем про свого няня але і про себе. Поплутане было то жытя і на все назначене вчасном стратом контакту з няньом.

Богдан Горбаль, *Вмер Професор Александер Качмарчык, сын др. Я. Качмарчыка, внук о. Т. Качмарчыка*, с. 22

На передній стороні окладинкы: *Выступ фолькльорного ансамблю в Петровцях* (Хорвация), фото: Ева Міхна.

На задній стороні окладинкы: *X. Сьвітовий Конґрес Русинів, або: Одышол король...*, фото: Ева Міхна.

Новины, не новины – не лем з Лемковины

6 мая в Ректораті Пряшівского Університету одбыл ся четвертий науковий семінар карпаторусиністыкы. З рефератом *Од Талергофу по Сиґет. Мапа русиньскых памятных місц і іх роля в формуваню колектывной ідентифікациі* выступила Др Ева Міхна з Ягайлоньского Університету.

10 мая в Єпархіяльным Осередку Православной Культуры в Ґорлицях одбыла ся презентация факсимільного выданя Пересопницкой Євангелиі. Є то переклад з церковнославяньского языка доконаний в половині XVI ст. через Михала Василевича, сына саноцкого протопопа і монаха Григория з монастыря в Пересопници на Волыни.

Факсимільне выданя Переопницкой Євангелиі. Фото: Андрий Малецкій.

10 – 16 мая проходил медженародний фестіваль „Hajnowskie dni muzyki cerkiewnej". Помеджe нагородженыма участниками нашли ся і Лемкы. В катеґориі парафіяльны містецкы хоры II місце занял Молодіжний Хор "Надія" Православной Парафіі Св. Владиміра з Креницi.

16 мая Єпархіяльний Осередок Православной Культуры в Ґорлицях орґанізувал дальшы змаганя (тепер в шахах) IV Екуменічной Спортовой Олімпіады „Єдність в спорті". Участ взяло понад 70 осіб з Польщы і Словациі.

23 мая в просторях Стоваришыня Лемків в Михалові одзначано 20-літя істнуваня нашой орґанізациі. Почесныма грамотами нагороджено основателів Стоваришыня. О ювілею писало ся уж *на горячо* в попередній „Бесіді".

23-24 мая одбыл ся XIX Кєрмеш в Вільхівци. Зложыла ся на не, як кєрмешови пристоіт, част церковна і сьвітска – тота друга з выступами на сцені, загальным святкуваньом, музыком і танцями, свобідныма бесідами.

На Кєрмешу в Вільхівци. Знимка зо стороны: *Sercu bliski Beskid Niski.*

30 мая в Ґорлицях проходил IV Конкурс Рецитациі Лемківской Поезиі. Взяло в ним участ 70. учеників з осмох шкіл Ґорличчыны і Сандеччыны, де ведена є наука лемківского языка (чытай тіж на стор. ...).

4-7 червця в Рускым Керестурі (Сербія) і Петровцях (Хорвация) одбыл ся X Сьвітовий Конґрес Русинів і IV Сьвітовий Форум Русиньской Молодежы. З Польщы взяли участ делеґациі Стоваришыня Лемків і Лемківской Молодіжной Орґанізациі „Чуга", а тіж – як гості – представителе інчых орґанізаций. (шырше – глядай).

X Сьвітовий Конґрес Русинів. Петровці. Фото: Єва Міхна.

4-7 червця в Раціборжу проходили IX Медженародны Артистычны Стрічы "Śląsk – kraina wielu kultur". З велькым поводжыньом участ в імпрезі взял Ансамбль Пісні і Танця „Ластівочка", діючий при Кружку Стоваришыня Лемків в Пшемкові.

6 червця в Ґорлицях отворено діяньом Обьєднаня Лемків Центр Культуры ім. Богдана Ігоря Антонича. Має оно быти осередком о едукацийным і культурным профілю. В будучности плянує ся ту орґанізувати музей поеты.

13 червця, в другу суботу місяця, за паролітньом уж традицийом одправлено в Святківци (при Ростайным) богослужыня посвячене памяти Свмч. Павла і Мч. Йоанны, што несли послугу Лемковині в 20-30. роках минулого столітя.

Святківка. Фото Павел Стафиняк.

20 червця Стоваришыня Руска Бурса орґанізувало, традицийні уж, закінчыня шкільного рока для учеників лемківского языка. Молоды Лемчата інтеґрували ся при забавах, конкурсах і печыню кобаскы.

21 червця во Вроцлаві одбыл ся II Фестиваль і Етнічных Меншын „Калейдоскоп Культур 2009". Лемківску меншыну запрезентувал Ансамбль Пісні і Танця „Ластівочка".

23-24 червця, як прелюдия до XII Медженародного фестивалю „Сьвіт Під Кычером" одбыла ся в Креници конференция „Łemkowie – ostatni Mohikanie Europy?". З доповідями выступило такой 40 прелеґентів з Польщы Украіны і Словациі (шырше – стор. 7).

25 червця концертом в Креници розпочал ся XII Медженародний Фолькльорний Фестиваль Народных і Етнічных Меншын „Сьвіт Під Кычером". Фестиваль, обсьпівавшы шувні Лемковины, зарвавшы Пряшівщыну, закінчыл ся 6 липця на Нижнім Шлеску.

28 червця на горі Кременец, де сходят ся границі Польщы, Словациі і Украіны (ай символічні Підкарпатской Руси, Пряшівщыны і Лемковины) проведено II Інтерреґіональну Стрічу – маніфестацию Русинів як єдного нероздільного народу.

O prawosławiu, ikonostasie i Św. Maksymie Gorliskim

W ramach realizowanego w tym roku akademickim projektu „Łemkowszczyzna – magiczna kraina łagodności – 29 kwietnia br. Słuchacze odbyli wiosenny spacer z Ratusza ulicami: Wąską, Krętą Blich, kładką nad rzeką Ropą i wałami nadrzecznymi do cerkwi p.w. Trójcy Świętej przy ul. Brzechwy.

U wrót świątyni studentów Złotego Wieku witał ks. Roman Dubec, proboszcz prawosławnej parafii – tym razem w roli wykładowcy wprowadzającego w „świat" prawosławia – historię, obrzędy, tradycje. We wnętrzu cerkwi do słuchaczy przemawiały święte malowidła, ikonostas i święty Maksym Gorlicki, którego hagiografię przybliżył również ks. Roman, opisując życie i męczeńską śmierć tego świętego z Ziemi Gorlickiej. (*Kurier Gorlicki*, Nr 4 (185) 2009)

Ekipa telewizyjnej „jedynki" gościła w Wysowej-Zdroju

Karol Okrasa wyjechał z fantazją na Espanerze – ukochanej klaczy Ireny Sulicz – z lasu na łąkę przed pensjonatem Ramis. Tam zaczęło się wielkie gotowanie do programu „Kuchnia z Okrasą", prezentowanego w TVP1.

Głównym „bohaterem" programu była kiesełycia z komperami, czyli żur z kiszonej mąki owsianej z ziemniakami. (...)

– Okrasie zleżało na typowo łemkowskich potrawach, takich, które nie były prezentowane jeszcze na ekranie. Miałam tremę, bo to znany w Polsce kucharz, uczestniczący w różnych konkursach. Dlatego wystawiając swoje potrawy, czułam się tak, jakbym stawała do konkursu – mówi Irena Sulicz.

Reakcja Okrasy po dwudniowym pobycie w łemkowskiej karczmie rozwiała obawy Ireny Sulicz. Stwierdził, że on i jego ekipa filmowa są zaskoczeni gościnnością gospodarzy i przede wszystkim potrawami, które jedli po raz pierwszy w życiu. Program zakończył stwierdzeniem skierowanym do widzów – „Jeżeli kiedykolwiek będziecie chcieli spróbować kuchni łemkowskiej, to jedźcie do Wysowej-Zdroju".

Karol Okrasa był urzeczony tym, że w karczmie właściciele serwują tak dużo różnorodnych potraw, niezmodyfikowanych, wziętych ze starych przepisów łemkowskich. Smakowało mu mastyło – jajko z mlekiem i mąką na słono w formie budyniu. (...) (Ewa Bugno, *Gazeta Krakowska/Gorlicka*, 12 maja 2009)

No i doczekało się renesansu mastyło! Nigdy nie spodziewalem się takiego obrotu sprawy, mając w dzieciństwie mastyła po dziurki w nosie.

"Wilki zaatakowały w Zdyni i Koniecznej"

Kilka dni temu w rejonie Zdyni i Koniecznej pojawiły się wilki. W rejon zabudowań państwa Urdów w Zdyni przywlokły zagryzioną wcześniej sarnę. (...)

– Zdziwiło nas ujadanie psów w nocy. Rano około 50 metrów od domu zauważyłem zagryzioną sarnę i rozwleczone wnętrzności. To były na pewno wilki, bo psy raczej by sobie nie poradziły z większym zwierzęciem – mówi Roman Urda ze Zdyni.

O wilkach często było słychać w rejonie Zdyni i Koniecznej. W ubiegłym roku potrafiły nawet zagryźć gospodarzowi krowę.

Wilki żywią się głównie średniej i dużej wielkości ssakami kopytnymi, takimi jak jelenie, dziki czy sarny. Nie gardzą również mniejszymi zwierzętami czy padliną, a jeśli stado jest duże, wspólnie polują także na większe ssaki lub ich stada. Przy braku pożywienia lub w okresie wychowywania młodych zdarza im się atakować zwierzęta hodowlane.(...)

Wilki to bardzo mądre zwierzęta. W poprzednich latach w biały dzień potrafiły wędrować w pobliżu przejścia granicznego w Koniecznej ze Słowacji do Polski. Na Słowacji można było wówczas na nie polować, a w Polsce już były pod ochroną.(pod, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 12 maja 2009)

„Eleos" prosi o pomoc

Z prośbą o pomoc w wyposażeniu domu charytatywno-rehabilitacyjno-opiekuńczego w Gładyszowie zwraca się Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia Diecezji Przemysko-Nowosądeckiej „Eleos". Dom opiekuńczy zbudowano dzięki pieniądzom m.in. z „funduszu kościelnego" MSWiA, PFRON, kancelarii arcybiskupa przemysko-nowosądeckiego oraz prywatnych darczyńców. Ma nieść pomoc każdemu, kto jej potrzebuje – bez względu na wyznanie i narodowość. Pierwszych pensjonariuszy przyjmie być może jeszcze w czerwcu. Jednak na razie pokoje wyposażone są tylko w łóżka i szafy.

– Najbardziej potrzebne rzeczy to: pościel, talerze, garnki, sztućce, lodówki, a także sprzęt do salek rehabilitacyjnych, itp. – mówi ks. Arkadiusz Barańczuk, dyrektor Prawosławnego Ośrodka Miłosierdzia „Eleos". Każdy, kto chce pomóc, może się kontaktować z ośrodkiem pod nr tel. (018) 35-10-023. Bliższe informacje: www.eleos.gladyszow.org. (SUB, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 3 czerwca 2009)

Cerkwie otwarte przez trzy dni

56 zabytkowych obiektów sakralnych Małopolski można zwiedzać przez całe wakacje. Sporo z nich znajduje się w naszym regionie. To przede wszystkim świetna wiadomość dla turystów, którzy niejednokrotnie nie mogli się dostać do kościołów i cerkwi, ponieważ w dni powszednie były one zamknięte. Obiekty będzie można zwiedzać aż do 30 września. Wybrane zabytki są otwarte trzy dni w tygodniu przez cztery godziny dziennie.(...)

Również mieszkańcy Sądecczyzny zainteresowali się ofertą, okazuje się, że wielu z nich nigdy nie było w cerkwi czy zabytkowych, drewnianych kościołach, chociaż zabytki te są oddalone od ich domów zaledwie o kilkanascie kilometrów. (...) (Maria Olszowska, *Gazeta Krakowska/Nowosądecka*, 8 czerwca 2009)

PiS zagarnął większość głosów

PO wygrało jedynie w Uściu Gorlickim

(...) Po raz kolejny mieszkańcy powiatu pokazali, że bliskie im są ideały i poglądy głoszone przez Pra-

wo i Sprawiedliwość. Intensywnie prowadzona przez przedstawicieli tej partii kampania wyborcza przyniosła owoce. W dziewięciu spośród dziesięciu gorlickich gmin to właśnie lista PiS cieszyła się największym wsparciem.

Ku zaskoczeniu wszystkich tylko w gminie Uście Gorlickie wyborcy podjęli inną decyzję. Postawili na znanego sobie Leszka Zegzdę, kandydata Platformy Obywatelskiej.(...)

– Mieszkańcy naszej gminy z pewnością docenili w ten sposób ogromne wsparcie, kandydata, a zarazem marszałka Małopolski. Stąd pewnie taki wynik – komentuje Dymitr Rydzanicz, wójt gminy. (...) (Halina Gajda, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 9 czerwca 2009)

Nadmienię, że we wspomnianych „dziewięciu spośród dziesięciu gorlickich gmin" wyniki głosowania wahały się od 42,23 % dla PiS i 36,5 dla PO (gmina miejska Gorlice) do 66,02 % dla PiS i 17,32 dla PO (gmina Ropa). „Tylko w gminie Uście Gorlickie" wyniki były wyraźnie inne – 31,67 % dla PiS i 47,6 dla PO. Ale czy to zaskakujące?. Bo nie przekonuje mnie tłumaczenie pana wójta. Po prostu znaczący procent ludności stanowią tu Łemkowie. A oni – jak daleko sięga pamięć ludzka – zawsze byli wywrotowcami, nieczułymi na ideały i poglądy głoszone przez prawo i sprawiedliwość.

Anioł Ziemi Sądeckiej dla metropolity grekokatolickiego Jana Martyniaka

Arcybiskup Jan Martyniak, grekokatolicki metropolita Przemysko-Warszawski jest kolejnym laureatem „Anioła ziemi sądeckiej". Nagrodę nadała Kapituła Światowego Stowarzyszenia Kultury Chrześcijańskiej w Krynicy Zdroju. Laureat odebrał ją podczas galowego koncertu na Rynku w Nowym Sączu. „Anioła" wręczyli mu przewodniczący kapituły Romuald Lipski, prezes Stowarzyszenia Jerzy Ptaszyński oraz prezydent Nowego Sącza Ryszard Nowak. Jedną z 4 osób, które już dostały „Anioła" jest kardynał Stanisław Dziwisz. (sś, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 16 czerwca 2009)

No to teraz kolej na kogoś z hierarchów prawosławnych, tym bardziej, że – rezydującym w Sanoku i Gorlicach – poręczniej im stróżować anielsko nad Ziemią Sądecką. Z tym mogą być jednak kłopoty, bowiem Światowe Stowarzyszenie Kultury Chrześcijańskiej mające siedzibę w Krynicy-Zdroju nawet tu, na miejscu nie zauważa prawosławnych, chociaż są zorganizowani w parafię, mają piękną świątynię odwiedzaną codziennie przez dziesiątki, w sezonie nawet setki turystów, kuracjuszy. A może ŚSKCh chodzi jeno o kulturę „chrześcijan chrześcijańskich"?

Czy naród Łemków można nazwać ostanimi Mohikanami Europy?

Nad odpowiedzią na zawarte w tytule pytanie zastanawiali się uczestnicy międzynarodowej konferencji naukowej, która odbyła się w ostatnich dwóch dniach w Krynicy-Zdroju. Konferencja ta stanowiła teoretyczno-naukową część XIII Międzynarodowego Festiwalu Folklorystycznego Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Organizatorem festiwalu jest Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca Kyczera, z siedziba w Legnicy. A głównym animatorem kilkudniowego festiwalu jest Jerzy Starzyński z Legnickiego Centrum Kultury.

W konferencji wzięli udział naukowcy z Polski i Ukrainy, z ośrodków uniwersyteckich: Krakowa, Wrocławia, Łodzi, Torunia i innych miejscowości, w których trwa diaspora łemkowska.

Jak tłumaczy Jerzy Starzyński, przewodnim hasłem konferencji jest kreowanie łemkowskiej tożsamości w różnych aspektach, niekiedy bardzo odległych od siebie. Od tożsamości etniczno-kulturowej i historycznej po tradycje sportowe sięgające okresu międzywojennego ubiegłego wieku. (...)

W hotelu Renesans, gdzie odbyła się konferencja, otwarta jest bardzo interesujaca wystawa poświęcona Łemkom żyjącym w powiecie nowosądeckim w latach 1945-1947, a także wystawa poświęcona strojom ludowym Łemków w Polsce i na Słowacji. Dzisiaj uczestnicy festiwalu gościć będą w Gorlicach i w miejscowościach, w których żyli Łemkowie przed 1947 r. i do których nielicznym udało się powrócić. W niedzielę festiwal przeniesie się na Słowację. (YES, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 26 czerwca 2009)

Rusíni chcú byť Rusínmi

Ľubovnianske noviny v c. 5 z 3. februára 2009 avizovali pod hlavičkou „Nový predseda Rusinov", že Zväz Rusinov-Ukrajincov na Slovensku má nového predsedu (...).

Aké občianske združenie je Zväz Rusínov–Ukrajincov? Podľa ústavy SR malo by to byť národnostné združenie. Podľa Stanov tohto združenia čl. III. bod 1a) Zväz uplatňuje a ochraňuje národnostné, sociálne a kultúrne záujmy Rusínov–Ukrajincov Slovenskej republiky. (...) Takáto národnosť v SR nejestvuje ani de facto ani de iure! V SR národnostné menšiny boli oficiálne uznané vládou SR a zoznam týchto menšín bol odovzdaný Rade Európy na základe uznesenia vlády SR z 28. 4. 1999 č. 324/1999. Celkový počet národnostných menšín na Slovensku je 12, a to: bulharská, chorvátska, česká, nemecká, maďarská, moravská, poľská, rómska, rusínska, ruská, ukrajinská a židovská. Ako z uvedeného vyplýva, na Slovensku neexistuje národnosť „rusínsko–ukrajinská." Táto národnosť nejestvuje ani na Ukrajine, ani nikde na svete.

Podľa čl. 4 bod 2 uvedených stanov rokovacím jazykom zväzu je ukrajinský jazyk. Aj rokovanie V. zjazdu ZR-U v Prešove bolo v jazyku ukrajinskom. V rámci medzinárodných organizácií má najvýznamnejšia organizácia – Rusínska obroda na Slovensku, ktorá reprezentuje Rusínov SR, zakotvenie vo Svetovom kongrese Rusínov. Naproti tomu Zväz Rusínov–Ukrajincov Slovenska má zakotvenie vo Svetovom kongrese Ukrajincov, ako aj v Európskom kongrese Ukrajincov. Už z uvedeného vyplýva, že názov tohto občianskeho združenia je nesprávny a je v rozpore so skutočnou jeho orientáciou a členstvom v medzinárodných štruktúrach. (...)

Rusíni sú Rusínmi podľa svedomia, podľa materinskej reči, podľa citu, podľa dejinného vývoja i podľa Ústavy SR. Sú Rusínmi Slovenska. Rusíni sú proti tomu, aby „Zväz Rusínov–Ukrajincov" sa vydával za ochrancu práv Rusínov. Ani predseda tohto zväzu nemôže byť považovaný za predsedu Rusínov.(...) (Ján Dopiriak, *Ľubovnianske noviny*, 16 jun 2009)

Komentarze: pt

Конкурс рецитациі лемківскоӣ поезиі

31 мая в будинку православной плебаніі – резиденциі Єпархіяльного Осередка Православной Культуры в Ґорлицях одбыл ся IV Конкурс Рецитациі Лемківской Поезиі, передвиджений для учеників основных шкіл і ґімназий.

В конкурсі взяло участ сімдесятеро діти – зо вшыткых шкіл на Лемковині, де ведена є наука лемківского языка (Ґорлиці, Криґ, Ропиця Польска, Устя Рускє (Ґорлицкє), Ганчова, Ґладышів, Креница, Бортне і Бодакы).

Цілю конкурсу было:

— привитя естетичных одчуть на красу поезиі;

— познаваня через поетычне слово культуры „малой вітчызны" (такій термін є хосенний при добываню ґрантів – Ред.);

— вказаня на красу поезиі лемківскоӣ меншыны;

— оповселюднюваня літературной творчости в языках народных меншын;

— інтеґрация участників;

— розвиваня рецитаторскых заінтересувань і здібности учеників.

Рывалізувано в штырьох вікових катеґориях. Участникы, подля реґуляміну, рецитували по два вершы ріжных лемківскых поетів. Тым способом прозвучали творы чотырдесятьох з гором авторів репрезентуючых лемківску літературу, так давнійшу як і сучасну. Выступліня оцінювало жірі зложене з учытели лемківского языка.

Лавреатами остали: Наталія Дубец з Ганчовы (кл. 0-2), Мария Дубец з Ганчовы і Анна Копча з Ґладышова – екс екво (кл. 3-4), Анна Шмайда з Ґладышова (кл. 5-6), Дарий Копча з Ґладышова (ґімназия). Лавреатів угонорувано нагородами. Каждий участник отримал на памятку книжкы до наукы лемківского языка фундуваны через Фундацию Спомаганя Лемківскоӣ Культуры „Рутеніка".

Ініциятором і орґанізатором конкурсів єст Єпархіяльний Осередок Православной Культуры „Ельпіс" в Ґорлицях, котрому проводит о. Др Роман Дубец.

Конкурс міг ся одбыти завдякы дофінансуваню Міністерства Внутрішніх Справ і Адміністрациі та Уряду Міста Ґорлиці. **(НН)**

АНАСТАСИЯ ДАЛІДА

Ой, летіли дикы гуси

Ой, летіли дикы гуси
тай через Карпаты
І жалібно курликали –
в сьвіт іх вела мати.
Одлітали з Підкарпатя
клином через горы,
Попід небом, над полями
на чужы просторы.

Гнізда свої оставляли
на земли русиньскій,
Засмутили ся смерекы,
плаі полониньскы.
З тихым крявком гет летіли,
деси за Карпаты,
На чужыну, в сьвіт далекій –
і там горювати.

Кропил дощык з небес синіх,
вітрик шептал тихо:
„Летте, летте, сіры гуси,
добра вам – не лиха".
Веснов ранньов прилітуйте
в зелены Карпаты,
В полонины, до гнізд своіх,
мати і гусята.

Я горянка – Русначка

Серед гір высокых
родила ня мамка,
Карооку, смаглолицю
дівку-християнку.
Кров славяньску в жылах мам я,
красу полониньску,
Мам я силу як дубина,
натуру русиньску!
Боса ходжу по покосах,
де студены росы,
Розчесую і заплітам
свої долгы косы,
Пью водицю-студеницю
із чыстой кырниці,
Сплету вінок із барвінка,
ромашкы-косиці.
(...)
Полонины, полонины,
буду вас любила –
Докы буде місяц сьвітил
і сонечко гріло.

Анастасия Даліда, сучасна поетеса з Підкарпатской Руси. Єй ліриці, як роса чыстій, што-м ю дакус пересьпівал кланям ся низко – Мурянка.

„Лемкы – остатні Могікане Европы?"

Під таким наголовком проходила в Кренициі 23-24 червця 2009 р. медженародна наукова конференция орґанізувана через Лемківскій Ансамбль Пісні і Танця „Кычера" (чытай – Юрий Стариньскій). І зазначыти одраз – орґанізувана як прелюдия до XII Медженародного Фолькльорного Фестивалю Народных і Етнічных Меншын „Сьвіт Під Кычером". Кєд єм отримал пропозицию взяти в ній участ, сперша – не спострегшы зьвідувального знаку в наголовку – был єм на „ні". Пак, очывидні, на „так". Як то інтерпункцийний знак годен змінити значыня выслову, ай мати рішальну силу (Оправдати, не можна розстрыляти. / Оправдати не можна, розстрыляти!).

Конференция была велька. Може не в полным значыню того слова, а передовшыткым зо взгляду на вельку ріжнородніст тематыкы, величезну кількіст прелеґентів. Выступило іх такой 40, што стрічат ся раз на... В тій то ситуациі неможливым є ту запрезентувати той великопространной мозаікы. Та мам дяку бодай представити выступуючых Лемків.) Госло „Лемкы" є ту штоправда подібні неєднозначне як понятя велькости, але не буду уж дробил роздробленого, адже вшыткы знаме як справы „ходят", хто кым є в нашым ци псевдо-нашым сьвіті.) І так, свої доповіди выголосили – за порядком выступуваня: о. др Роман Дубец, мґр Богдан Ґоч, мґр Анна Палюх, мґр Марта Грабан, др Богуміла Тарасевич, Петро Трохановскій, др Олена Дуць-Файфер, мґр Марюш Гумецкій, доц, др габ. Богдан Гальчак, др Мирослав Пецух, мґр Юрий Стариньскій. Попри них, помеджениа выступило двох прелеґентів з Украіны і єден зо Словациі (через што конференция могла звати ся медженародном), др Ярослав Сирник і решта (што не значыт же пошлідня) – понад двадцетеро прелеґентів Поляків з ріжных інституций і академічных осередків краю.

То дуже, то вельо. І зато орґанізаторе не годни были зміститися в часі. Адже, як то бывает на конференциях, передвиджены сут по рефератах і дискусиі. А тоты были ту барз жывы, аж і в формі „сеймовых" перегварок зо взгляду на контроверсийніст декотрых рефератів.

Єдным з такых был напевно реферат др. доц. габ. Богдана Гальчака *Działalność oddziału UPA Mychajło Fedaka „Smyrnrgo" na Łemkowszczyźnie w latach 1945-1948*, в якым автор представил панораму діянь свого героя, акцентувал шырокє попертя населіня Лемковины для тых же діянь. То мусіло выкликати бурю. Одпір прелеґентови давало вельо голосів, в тым выступліня Федора Ґоча, якій знал з автопсиі Федака. Міцно скориґувал даны професора і сам шеф конференциі Юрий Стариньскій, якій од вельох років дошліджат історию Лемковины даного часу.

Горячий был тіж бльок *Wokół łemkowskiej tożsamości*, в якым выступили м. ін. др Єжи Журко знаний з реляций о нашых першых Ватрах в Горах, безкомпромісова і зато часто атакувана др Ева Міхна, др Мирослав Пецух, мґр Юрий Стариньскій. Я ждал в тій материі на реакцию др. Романа Кабачія з „Українського Тижня" (Кыів), знаного з міцных дописів про русиньство. Але ту він, познавшы нас ближе, заховал ся направду корект. Тото раз іщы потвердило знану правду: найгірша є война домашня.

Том конференцийом не был єм ани збудуваний, ани прибитий, але:

Хтіл бы-м обыйти ся в будучности без ставляня такых зьвідань: Лемкы – остатні Могікане Европы? Барз бы-м хтіл, жебы наше бытя на творчій, культурній і науковій сцені не залежало од інтерпункцийного знаку. **(пт)**

Репрезентанты Фестивалю при Памятнику Епифана Дровняка – Никыфора. Фото Петро Кузяк.

З пожолклых сторінок, або – як мы думали, о чым сме писали пред двадцетьома роками

Шановна і дорога
Редакцийо Бесіды

– лист мій другій:

Я знам своє

Нехай лемки залишаться лемками, на початок це вистачить, решта прийде згодом („Зустрічи", Нр 19 /1/, стор. 25).

Чогоси припомнули ся мі часы страху, сталіновскы часы. *Згодом*, значыт – може заран, або за рік, або... І што то такє прийти має?!...

„Лемківщина". Для знищення ми були одне (там же, стор. 20).

Ні, не *одне*, бо Вы мали УСКТ і „Наше Слово", а мы нич! Ани куточка, в котрым могли бы молоды Лемкы побесідувати по лемківскы. А было бы втовды барз здорово, бо пані, інтеліґентны Украінкы не мусіли бы ся так окропечні денервувати: *Ту домівка УСКТ і треба говорити літературною мовою, а не говіркою, що це за примітивна інтелігенція?* Вам милий і дорогій материньскій язык, то прошу собі уявити, же Лемкам – тіж.

— То давны часы, поганы часы — повісте.

Товды певно однотували в Кыєві, Варшаві, на Кремли в якых домівках УСКТ, при котрых столиках бесідують по лемківскы.

Тепер новы часы, красшы часы. Сядеш собі на Ватрі, дайме на то, 1989 рока, нехотячы коло друзів Украінців і нич уж не чуєш ватряного, лем самы критычны увагы однісні вшыткого, што лемківскє і вшыткого, што роблят Лемкы.

— Як вони говорять, як полонізують, як підлизуються, що за примітивізм?

Невыгварена одповід:

Ци Лемкы мали такы обставины, жебы лемківскій язык не был примітывний? Ци мали пункты вчыня лемківского языка, так як Вы украіньского, ліцей лемківскій, так як Вы украіньскій, факультет лемківского языка, так як Вы украіньского, ґазеты ітд.?

Підлизуєме ся – гварите? А Вы? Была єм зышлого літа, на Петра і Павла в Креници, на греко-католицкій Службі Божий. Можете Вы ся підлизувати, можеме і мы. Маме тепер і до того рівне право.

Не налітую на греко-католицкє, не зрозумійте мя жлі. В нашым вільным сьвіті повинны быти і православны і греко-католикы, і інчы віры і не-віры, а цивілізуваны люде повинни шанувати друг друга і його віру ци не-віру.

Зорґанізуйте „Украінску Ватру", на примір в Любліньскым, я приіхам і буду ся барз голосно дивувала, же на „Украінскій Ватрі" вшытко по украіньскы. Ци яко ґіст, я гарді ся заховам?

На остатній Лемківскій Ватрі молоды Украінці демонстрували украіньскы народовы симболы. Потім гварил Ванцьо до Ванця:

— Хто зна, ци як не надують дакого вітру, то выйде „історичні высьвітлене", же то Лемкы зорґанізували „націоналістычне підпіля".

Інтересно, ци Украінці – братя повіли бы товды, хоц по тихы: *ми з лемками оден нарід*, так як голосно тепер кричат. А што не выдумують на тото молоде, паромісячне немовлятко, Стоваришыня Лемків (ту – одредакцийна вставка, гнеска неістотна – П.Т.). од квітня, а як прудко і кілко понавішали уж на ним русофільства, москофільства, сепаратызму?! (...)

— Знаш што, Ванцю, як ся так наслухам, начытам о москофільстві, сепаратызмі од Украінців, то ся мі здає, же то о мі пишут, бесідують.

— Не відомо, ци уж тя не зачислили до дакой групы „ворогів"?

— А на якій підставі?

— А ци ім потрібна підстава? (зас чогоси припомнул ся мі класычний сталінізм) На Лемківскы Ватры іздиш? Іздиш! По лемківскы бесідуєш? Бесідуєш! Ліпше пишеш по рускы як по украіньскы? Ліпше! І выстарчыт! За долго ходил єс до школы. Жебы-с закінчыл лем підставівку, то бы-с не писал ліпше по рускы як по украіньскы.

В квітни зареєструвано Стоваришыня Лемків і зараз, в квітни надрукували в „Зустрічах" (однісні УСКТ, *яке має тут багато ґріхів на совісті*):

Т.зв. чисті украінці повинні дещо критично глянути на себе й позбутися певної, назвімо її так поганої звички дивитися на лемків, на лемківське як на щось другорядне, менш вартісне (стор. 25).

Барз было потрібне Стоваришыня Лемків. Перше кєд даякій Лемко сьміл зауважыти тото саме што Зустрічі, то што з ним не выробляли братя Украінці, кым і чым го не нищыли. Боял ся, жебы ся му часом во сні школа лемківска не приснила.

Такє, нехотячы, чула єм од Украінци о Лемках:

— Він говорив по-українськи.

— Але як при цьому повіками кліпав, мабуть зі злости.

— Але він співав (ходило о україньскій гымн, на фестивали в Сопоті).

— Та де там співав. Хіба щойно губами ворухав!

Видиш, Лемку, жебы-с як крас бесідувал по україньскы і з наголосом, і найголоснійше сьпівал гымн – і так тя обсьміют.

Шкода, побесідувала бы-м сой часом по україньскы (знам праві перфект), але не буду; не знам як і коли кліпкают мі повікы.

З поважаньом –

Февронія
(такє імено принеслам собі в дни народин)

ПС
Підписую ся лем іменом не прото, же ся бою. Своє то я уж одтерпіла, за лемківскє і за україньскє; уж од 1947 рока! *Нє бав сє з тымі всьцєклымі україньскімі мордерцамі, выгонь іх.* Товды мала єм пят років і товды шкода мі было лем той незакінченой забавы, але тоты слова не можу забыти до гнеска.

Потерпіла єм за рускє, православне, греко-католицкє, за УПА в Бєщадах... За статі пресовы, котры чытала єм і не чытала... (...)

Бідний тот Лемко, як шліпий в коморі! Як бы і де бы ся не рушыл, зараз летит му дашто на голову. Жебы так пожыти спокійно, здорово, без комплексів, без цьваків в психіці, серци і души. Без цьваків од чужых і своіх.

Підписую ся лем іменом, бо не хочу, жебы брали од мене інтервью „Зустрічі" ...ани інчы інтервенты. І не хочу, жебы робили з мене на силу лідера москофілів, русофілів, сепаратыстів, або хто зна іщы кого. (...) Я лем чловек, мешканец планеты Земля, якій має право сам выберати тото, што ся му подабат.

Декотры забывают о тым фундаментальным праві человека. Або будеш такій, або... Сталіновскій метод зганяня ріжныма способами вшыткых на *єдну радіцну і правдену дорогу*. За тот підступ люде Землі уж сталінізм осудили. Такым підступом здают ся мі слова зацитуваны на початку мого листу. Барз хотіла бы-м, жебы ся мі лем здавало.

Люде, од котрых пожычыла єм „Зустрічі", то чесны люде. Мают україньскі сьвідоміст і щыро хотят, жебым і я мала україньску сьвідоміст. Але я знам своє, ходжу своіма стежками, бо ся мі товды здає, же я вільний чловек. І щы Русин. (...)

Пишу прото, же ся мі барз не подабат ТАКА забава; она для мя так само страшна, як тамта незакінчена забава, коли єм мала пят років. Така дітиняча забава – обмітуваня болотом, Українці Лемків, Лемкы Українців, греко-католикы православных і православны греко-католиків, і так дальше і подібно. Дайме сой уж спокій з том забавом, бо як ся потім призриме на себе, треба буде плакати зо сьміху і стыду, або сьміяти ся зо стыду і плачу. Через вікы не будеме могли о ній забыти. Най каждий іде спокійні своїм дорогом через жытя до неба, ци де хоче і най буде на ній чесний і щесливий. Шануйме, я Вашу, Вы мою дорогу і помагайме друг другу, бо то барз чловече і, конец-кінцьом – найважнійше.

ПС 2
Шановний Пане Редакторе „Зустрічей"! особисто я Вас шаную і думам, же Вы мудрий чловек, щыро пишу і щыро Вам бажаю всего найкращого. І щыро ся буду разом з Вами тішыла, так як плачу разом з Вами од 1947 рока в єдным кітлі, до якого разом нас шмарено. Разом тіж мусят нас з него вытягнути, але потім я з Вами разом не піду. Я піду на свою рідну землю, а вы на свою. Будеме шанувати друг друга, хоцбы во імя 42-літнього спільного пекельного кітла (в котрым Лемкы занимали гірше місце – а за што?). Вы будете чесно садити на своій земли своі красны і благородны квіты, а мы чесно на своій, своі, красны, благородны квіты. І особисто Вас прошу, як уж не можете інакше, то хоцкі не нищте (ани своіма руками, ани не своіма, ани отверто, ани методом паука) Лемків, іх культуры і языка. Не помагайте, котры Лемкы (з походжыня) захотят, най сами допчут рідне, материньскє.

Жебы потім за ...десят років Ваш наступник не мусіл зас перечисляти гріхы „чыстых українцію". Для чыстого самодоволіня Вам тото і выстарчыт, але...

З поважаньом –

Февронія

Од редакциі:

Щыро дякуєме Пані Февроніі (імено і назвиско знане редакциі) за допис і такой перепрашаме, же – зо зрозумілых взглядів – мусіли мы го скоротити.

(„Бесіда", Нр 1-2/1990, с. 10-11)

Од „редакциі" по 20-ох такой роках:

Оне „зо зрозумілых взглядів" є днес уж нияк не до зрозумліня. Роблячы товды матрицу „Бесіды" при помочы машыны до писаня не было можливости згустити шрифт, стиснути текст. ...І так мі гнеска жаль, же мусіл єм товды скоротити дакус (невельо, як памятам) тот допис. Бо то добрий допис; ани ся мі такым в глупій середньо-молодости не виділ. Але найбарже мі жаль (дакус інакше як Булатови Окуджаві), же за минулых – не десят, як надтыркує Февронія –, а двадцет уж років нич а нич ся не змінило. Же на боляче серце Февроніі, вшыткых лемківскых Февроній і Шефронів сьвіт *братів* і *друзів* не нашол ниякой масти.

Голосы з тамтых років

Продолжаме представляти опубликуваны в „Бесіді" (Нр 4-5, 1990) выступліня на І Конґресі Стоваришыня Лемків, якій проходил 8 грудня 1990 рока в Ліґници. Были они... Зрештом, повіме тото тіж голосом редактора з тамтых років:

Припоминаме, же вшыткы выповіди одтваряме з маґнетофонового запису. Оціна важности приводженых фраґментів є з конечности субьєктывна (...).

Яка шкода, же хоц маме полний запис І Конґресу СЛ, в даній хвили не барз мы годни скорыстати з него. Та тото што было опубликуване, приводиме. (ред.)

З выступліня Ярослава Горощака

(...) Тішу ся, по перше, же нас ту дуже, же приіхали люде з братнього Объєднаня Лемків. І пал ту заклик чудовий: Єднайме ся! Но а што нам шкодит ся єднати? Хтіл бым выявити, не повім – претенсиі, але – причыны, чом ся не єднаме. (...)

Остатньо дістал єм од Пана Ґоча лист, одповідаючий на мою (нашу) ґратуляцию з нагоды повстаня Объєднаня Лемків, в котрым Пан Ґоч тіж закликує до єдноты і дальше повідат, же як так буде – треба буде голосити по горах хто за нами стоіт. Пане Ґоч, не знате хто за на-ми стоіт? Вы за нами стоіте. Вы сте діяли тильо років. Я преці з Вами підписувал дві листы о створиня стоваришыня. (...) Панове, не ґадайте, же за нами стоіт МСВ, ци хтоси інчий. То за УСКТ стояло МСВ. Мы сме повстали уж в новых часах. То они інфліртували тоту орґанізацию, а мы сме втовды іщы під стіл ходили. Престанте голосити, же за нами хтоси стоіт, спрібуйте видіти, же за нами Вы стоіте. Тоты стары діяче, як гірскы букы, котры діяли на перекір вшыткому. Тераз, як мы сами уж перхаме, Вашы орлята преці, то видиме, же хтоси прібує підстрічы нам крыла.

Буде медже нами любов, як будете видіти, же то мы сами, без попыханя з ничыйой стороны створили сме тото, жебы ратувати Лемків. Як не буде з Вашой стороны того замітуваня, же нас створил такій ци сякій, то не буде того першого арґументу, котрий поводує ворожіст.

Пан Донскій пише до мя: „Вы нас не пошанували, бо вы створили орґанізацию без порозумліня з нами." Пробачте, є листа підписана през Вашых діячи. Вы были, Вы могли голос заняти. Як Вы творили Объєднаня, хто был од нас запрошений? Хто міг забрати голос? Хто міг свої арґументы представити? Сут тверджыня, же наша орґанізация ділит Лемків. А то мы створили другу, ци Вы? Мы створили першу, треба было творити другу? Треба было вступити до той і так ньом кєрувати, жебы ішла згідно і з Вашыма інтересами. (...)

Барз ся тішу, же з Вашой стороны є заклик до єднаня. Барз бым рад был, жебы за тым закликом пішли чыны. Жебы не было тверджыня: „Объєднаня – як писал Пан Донскій в Нашим Слові – то є правдива лемківска орґанізация." А наша яка?

Не глядайме котра є правдива. Обі сут правдивы! Тото, же Вы мате інчы погляды на справы народовы, мы інчы – лишме на боці. Ідме на тоту єдину плятформу, котра є в силі нас єднати: мы Лемкы і Вы Лемкы. А решту лишме на потім. Дякую сердечні! (оплескы)

ВАНЬО ВОЖНЯК

На просторах в Михалові

(23.05.2009. ХХ-літя СЛ)

На просторах в Михалові,
Там де Ватра на Чужыні,
Што одбыват ся што рока,
Што єй знают вшыткы Лемкы,

Сходят ся з цілого сьвіта
Ту меж лісы, на поляну,
Не барз вельку, таку голу,
Оброснену гет соснами.

Вколо лісом оплетена,
А там дальше – зас поляна,
Бо то такій єст Михалив,
Складат ся лем з тых полянок

І лісами зароснений.
Село єст не такє мале,
Бо од Жабіц до Замєніц
Іти тра кільометрами.

Од Тшебніцы до Рокыток
То лем лісы і полянкы;
Всяди по них, на тых пісках
Жыют собі скромно Лемкы.

Ци то лісы, ци тіж село –
Трудно єст то окреслити,
А хто не зна добри села,
То мож пильно поблудити.

Та і назвы тых полянок
Ниґде жадной там не было,
І незнатя де хто мешкат,
Як ся давно тото звало.

Жебы село прикрасити,
Жебы ясно окреслити –
Назвы ланам треба дати
Та і нима ся служыти.

Буде лекше з нима жыти
Ту, в тых борах, в тых лісиках,
На чужыні, ту – в Поляках.
Та през село посмотрили,

Поділ хтовды юж виділи.
Бо там зараз при дорозі,
Де властиве село было –
Там Полякы го заяли.

Дим в дим ту ся оселили.
Іщы Лемків ту не было,
Та юж його ту засіли
І при тракті замешкали.

Там кус дальше, што На Луках
– Так низинку тоту звали –
При дорозі до Хойнова
Пару хыжок тіж там было.

Українці іх заяли,
Але іщы пред Лемками,
Бо на Захід хтовды ішли
Такой разом з Поляками.

А там дальше лісы – боры,
Медже нима лем полянкы,
То там на ні нас загнали,
Жыют на них до гнес Лемкы.

Та тіж назвы свої мают,
Бо привезли іх з Фльоринкы,
Там зо села, з Лемковины,
З свого села, што в нім жыли.

Під назвами кольоніі
З свого села поробили,
Єдна зове ся Цегєльня,
Друга, векша – Куреівка.

Третя в лісах назва Центрум.
На них жыют самы Лемкы,
На тых сітрьох кольоніях,
При лісовых лем дорижках.

Ту, в тым Центрум, на поляні
Збудували собі церков,
Таку як бы деревяну,
По лемківскым фаху взяту.

Та ту, в лісах, меж борами
Стоіт церков на поляні,
В кажде сьвато і неділю
Кличе Лемків на молитву.

Придте Лемкы там зза лісив
Ту до церкви на полянці,
Най ся призрят другы люде,
Же мы ту тіж своє маме.

***

На просторах в Михалові,
В самым Центрум, на Поляні
Сходят ся там часом Лемкы,
Коли мают важны справы.

Раз до рока Ватра бывat,
Она Лемків тіж ожывят,
Бо ся сходят тисячами
З рижных сторон і повітив.

З цілой Польщы, з тых Полянок,
По котрых сут розогнаны,
Та тіж сут і зо заграниц,
Што по цілий тий Європі.

Аж в Азиі, там на Сході
Жыют они гын в Росиі,
Што тіж сут лем выгнянцями,
З Лемковины розогнаны.

Што то зараз там по войні,
По Другій Войні Сьвітовій
На Схід были забераны
Аж по Донбас, та і Ураль

На Полянкы были гнаны.
Іщы тіж сут в Гамериках,
Што Полянкы полишали.
Жыют они кус вільнійше,

Але свого нич не мают,
Бо Край іх єст тот єдиний,
Што ся зове Лемковина,
Розобраний, розогнаний

І знищений, і скаляний,
Хыжы давны побурены,
Церкви Лемкам понищыли
І вывезли там де хтіли.

Вшытко всяди затерают,
Што лемковскє заберают,
Язык Лемків выкрадают
І безчельні прекшталчают.

На цмонтерях такє саме,
Там тернином засіяне
Десятками років было –
То лем поле і тернина.

Така в Польщы єст опіка,
Тягне ся юж десятками
Попрез першы былы рокы,
Тераз лем іх споминаме.

То просторы незабыты,
Лемкы дальше нима жыют,
Бо землицю ім забрали,
Лемків вшыткых звыганяли.

Паношат ся в Лемковині,
Там, де збродню пополнили
І в цілым сьвіті удают,
Же Поляків „сьвентых майом".

Та по сорок такых роках
Лемкы, ту юж, на чужыні,
Зышли ся там в гурму разом
І зробили си нараду.

Жебы своє не забыти –
То Стоваришыня Лемків.
Треба штоси такє мати
І культуру розвивати.

Стоваришыня зробили,
В сьвіті тіж ся показали –
Же істніє такій нарид,
Сорок років юж выгняний.

Та лем Ватра, при огниску
Раз на рик ся спотыкали
На чужыні, в Михалові,
Там меж собом поґадали.

Рокы плыли за роками,
Двадцет років юж минуло,
Та Ювілей си зробили
Ту і тераз – в Михалові.

Двадцетлітя сьваткували
В самым Центрум, на Поляні.
Зышли ся зас Лемкы разом,
Так по части, што зобраны.

Бо то лем на запрошыня
Люде сут повідомляны
З рижных тых
комірок творчых,
Рахунково – хто зна кілко?

Што о Лемках памятают,
Дашто пишут, дашто творят,
Або тіж лем помагают.
Пришли люде не лем з Полян

Ту по Польщы розогнаны,
Але тіж і там з заграниц,
З Америкы люде знаны.
Та ту своє сьвато мали,
По лемківскы сьваткували.

24 май 2009 рока

ІВАН ДЗЯДИК

Десятий Сьвітовий Конґрес Русинів

Подорож

Тогорічний, 10. Сьвітовий Конґрес – як звыкли писати нашы братя з Бачкы – Русинів, Руснаків, Лемків в Рускым Керестурі орґанізаторе заплянували на 4-7 червця, так же остатній ден засіданя припал на велкє наше свято – Русаля.

То уж вісемнадцет років минуло од І Конґресу, якій мал місце в 1991 році в Меджелабірцях на Словациі. На протязі того часу в декотрых краях Конґрес был орґанізуваний по двараз, а то в нашій Креници (1993, 2005) і акуратні в Рускым Керестурі, в 1995 р. і тераз. При споминах выявило ся, же окрем ведучого Андрия Копчы то лем я конґресовым ветераном, бо мал єм нагоду быти на вшыткых Конґресах, поза першым в Меджелабірцях.

Жебы приіхати на час до Керестура, з Вроцлава вырушыли сме в дорогу мікроавтобусом уж в середу пізным вечером, в числі осмох осіб – Ведучий СЛ Андрий Копча, делеґаты на Конґрес – Штефан Косовскій, Лука Возняк, Михал Пастырчык, Михал Канючок і Ваньо Дзядик, ґіст Павел Ганас (представитель АПіТ „Кычера") і делеґат на орґанізуваний при Конґресі IV Сьвітовий Форум Русиньской Молодежы – Богдан Копча. По дорозі досіло четверо делеґатів на Форум – Ведучий Лемківской Молодіжной Орґанізациі „Чуга" Андрий Трохановскій, Олена Дуць, Варвара Дуць і Петро Дзюбина. Окреме подорожували гості Конґресу: Олена Дуць-Файфер (од Руской Бурсы), Богдан Ґоч (од Музею Лемківской Культуры в Зындрановій) і Ева Міхна.

Подорож през краі Уніі проходила спокійно і без векшых постоів, бо на границях не контролюют. Клопіт зачал ся при въізді до Сербіі, бо кєрмич не мал „зеленой карты" на авто, а без того убезпечыня сербскы пограничникы не впустят до свого краю. Не было выходу і треба было назберати 300 евро, жебы кутити карту і тым самым одстояти такой дві годины, бо бюрокрация на сербскых границях має ся іщы добрі. Вшыткых нас тото мерзіло, але в такых остає лем покірний спокій.

І товды пришли мі до головы спомины – як то праві тридцет років тому подорожувал єм по давній Югославіі (не все в туристыcных цілях) і не раз был клопіт, жебы прейти тоту границю. Тепер здаю собі справу з того, яка то для нас полегота, же не істніют границі медже краями Европейской Уніі.

Врешті коло полудня іхаме уж з границі по сербскій земли, дорога добра, а доокола на полях рівных як стіл красны вроды. Перший постій маме на модерній бензиновій стациі, бо треба напоіти мікробус. Припоминам собі я в 1995 році перед въіздом до Руского Керестура виділи сме маленьку бензинову стацию зароснену хащом, бурянами, а бензину продавали на улици в каністрах і баньочках, бо

Безконечна плодородна рівнина днешньой вітчызны бачваньскых Руснаків. Фото ту і дале: Ева Міхна. ⇨

Соборна Церков Святителя Миколая в Рускым Керестурі з прекрасным іконостасом і розписами. ⇨

– як то втовды, повіл наш ведучий: *Ембарґо, панове, ембарґо!* Приходят до головы зьвіданя. Як выглядат гнеска Рускій Керестур і ціла Сербія? Ци всяди загоіли ся воєнны раны? Якій буде Конґрес? На тото звіданя гнет собі одповіме, бо уж миняме придорожну таблицю з написом:

Руски Керестур

Село – містечко лежыт недалеко міста Куля, о 60 км. На полудне од Суботіцы. Рускій Керестур то найстарший осередок Руснаків в Войводині. Руснакы привандрували ту в 1745 р. з Ґорніцы, як называют свою давну крапатску вітчызну. В наступных роках Руснакы заселили місцевіст Коцура і інчы. В XIX в. зачали пошыряти ся на захід, на терены днешньой Хорвациі. Гнеска Рускій Керестур числит понад 5.000 жытелів, з котрых близко 90% то Руснакы. На войдиньску рівнину привезли вшытко што для каждого народу найдорожше: рідну бесіду, культуру, традициі і реліґію. Гнеска сут горды, же тоты цінности такой незмінены заховали.

Першу свою школу в Керестурі основали в 1753 році. Гнеска мают ту основну школу і ґімназию (на рівни середньой школы), а вшыткы предметы выкладаны сут в рідным языку, котрий є тіж єдным з державных языків Войводины. В керестурскым домі культуры діє театр і ансамблі, пісні і танця та інчы. На взір нашой Ватры орґанізуют фестиваль Червена Ружа та інчы культурны предпринятя.

Приселены ту Руснакы были сьвіжыма грекокатоликами, властиві уніятами (патент о введіню терміну „грекокатолик" выдала Мария Тереза аж в 1774 р.). Кєд нашли ся в сусідстві з православныма Сербами, мали хвилі ваганя, што красні образує драма *Ровнацкы соблазны* Д. Папгаргая, та остаточні, під шувным діяньом Відня (Бечу – як зовут) остали грекокатоликами. Свою парафію основали уж в 1751 році. Гнеска Руснакы Войводины в церковній структурі підлігают під Апостольскій Грекокатолицкій Екзархат Сербіі і Чорногоры установлений в 2003 р., з осідком акуратні в Керестурі.

Так на перше пізриня містечко праві ся не змінило, на улицях мало авт, люди такой не видно. Лем при головній крижівці штоси ся діє, зъізджают ся делеґациі на Конґрес.

Перший ден

Наш мікробус заіхал коло Дому Культуры, де чекали на нас орґанізаторе. Запросили до середины, почестували напитками, дали конґресовы материялы і закликали на полуденок до рестеврациі „Русалка".

Пополудни делеґаты і гості Конґресу были запрошены до Основной Школы і Ґімназиі „Петро Кузмяк" на выставу маляря Василя Скакандия з Украіны, котрий в рамах проєкту *100 найвызначнійшых Русинів сьвіта* намалювал до тепер 24 портреты. Нашли ся там тіж, з Пантеону Зеленой Лемковины, Владимір Хыляк і Іван Русенко (пізрий на окладинку – Ред.). Выставу отворил Валерий Падяк – выдавец з Ужгорода, автор проєкту, котрого ініциятором был Павел Р. Маґочій. Поміч фінансову дал меценас Штефан Чепа.

Вечером в голю керестурского Дому Культуры была отворена выстава малюнків сімнадцетьох руснацкых авторів зо Сербіі. Выставу прирыхтувал і отворил Владо Няради.

В рамах імпрез товаришучых Конґресови делеґаты і гості мали нагоду видіти представліня *Мудрило* Михеон Хун Кана в режисериі Янка Лєндака. Проґрам першого дня закінчыл ся стрічом зо старшыма і молодыма поетами з краів – участників Конґресу.

Пізном пором, при вечері в „Русалці" могли сме слухати музыкы і знаных нам сьпіванок, так же не хотіло ся лишати милу атмосферу, а ту нам треба было іщы доіхати до готелю в Вербасі, де мали сме закватеруваня. ⇨⇨

Пленарне засіданя

Быти Русином – то не ганьба, а чест.
(П.Р. Маґочій)

X Сьвітовий Конґрес Русинів розпочал свою роботу 5 червця о 10. годині в великій сали керестурского Дому Культуры. Попри Конґресі – в школі „Петро Кузмяк" одбывал ся IV Сьвітовий Форум Русиньской Молодежы (понеже не міг єм быти в двох місцях нараз, не можу о Форум і писати). В засіданях брало участ близко 200 осіб – делеґатів і гости з девятьох країв, а то: з Польщы, Ческой Республикы, Словациі, Румуніі, Угрів, Украіны, Сербіі, Хорвациі і Пілнічной Америкы (ЗША і Канада).

Участників Конґресу привитал Ведучий Руской Маткы Дюра Папуґа. По гымнах – сербскым, русиньскым і войводиньскых Руснаків чест отворити Конґрес мал Член Головной Рады Автономічного Покраінства (Краю) Войводины, др Боян Пайтич. Во своім слові ґварил:

„Русиньска сполочніст – то єдна з найстаршых в Войводині і нич дивного, же руснацкій язык єст єдным з урядовых языків А. П. Войводины. Ґорды сме з того, же Руснакы од віків участвуют в розвитку нашой сполочности. Войводина єст мультікультуровым простором, зо своіма численныма інституциями, котры пестуют і дбают о национальну ідентычніст меншын."

З теплыма словами до участників Конґресу звернул ся тіж Міністер про Права Меншын і Людскы Права Республикы Сербіі – Светозар Чиплич.

Пленарне засіданя провадил дотеперішній Секретар Сьвітовой Рады Русинів – Александер Зозуляк. Ведучы окремых делеґаций представили інформациі о діяльности своіх орґанізаций в меджеконґресовым часі. Свою доповід выголосил тіж ведучий нашой делеґациі Андрий Копча, дост деталічно представляючы нашы осягніня.

Проф. Павел Р. Маґочій – Ведучий Сьвітовой Рады Русинів бесідуючы о меджеконґресовых діянях підчеркнул пару простори на котрых Конґрес і його членскы орґанізациі осягнули найвекшы успіхы. Подля него то простір наукы, осьвіты і выдавництва. Бесідувал тіж о дипльоматыній медженародній актывности, де Сьвітовий Конґрес Русинів являт ся як леґітимний орґан карпатскых Русинів. Навязуючы до програму роботы на надходячий період, проф. Маґочій вызначыл пріоритет, якым буде спис населіня в 2011 році. – Маме надію – повіл – же число Русинів ся звекшыт в каждым краю де они жыют, бо дотеперішны списы не вказуют фактычной кількости Русинів. Не вшыткы Русины признают ся до свого походжыня. І ту П. Маґочій выповіл барз красны слова: *Быти Русином то не ганьба, а чест.* Професор навязал до проблемів Підкарпатя і повіл, же Сьвітова Рада Русинів буде ся домагала признаня і в Украіні национальности Русин, але не буде поперала полытычного сепаратызму.

В часі дискусиі делеґаты запропонували зміну статуту Сьвітового Конґресу Русинів, бо уж не одповідат новым потребам той орґанізациі. Стверджено, же тоты зміны повинна прирыхтувати Сьвітова Рада Русинів і проєкт представити на XI Конґресі. Конґрес покликал тіж проблемовы комісиі: культуры, осьвіты, літературну і выдавничу, економічного розвою і духовну. Нашы делеґаты – Андрий Копча, Лука Возняк, Михал Пастырчык, Штефан Косовскій і Ваньо Дзядик – актывно в них працювали.

Нагорода ім. А. Духновича для Олены Дуць-Файфер

Пополудни в керестурскій школі одбыла ся презентация книжкы Проф. Маґочія *Народ ніодкадз*, выданой в языку войводиньскых Русинів. Книжка тота, выдана уж в семох языках през Выдавництво В. Падяка, то в формі популярно-науковій, барз приступні написана, богато *ілюструвана історія Карпаторусинів* – як голосит піднаголовок.

На каждым Конґресі і – перемінні – на Медженародным Бієнале Лемківскої / Русиньской

Лавреатка Нагороды ім. Александра Духновича Олена Дуць-Файфер помедже бывшым Ведучым Сьвітовой Рады Русинів, проф. П. Р. Маґочі і теперішнім – Д. Папуґом. ⇨

Культуры признаваны сут нагороды для выдатных творців. Найвыжше узнаня має Нагорода ім. Александра Духновича, фінансувана през Фундацию Штефана Чепы з Торонта. О таку нагороду конкурували і того рока писателі і поеты, котры творят по русиньскы, руснацкы і лемківскы. Іх творчіст оцінювала специяльна комісия.

Тогорічном лавреатком літературной Нагороды ім. Александра Духновича, котру в святочній оправі вручено пред концертом, остала наша Лемкыня – Др Олена Дуць-Файфер. Нагороду отримала за поетычну збірку *По обох сторонах слова*, а вручыл єй Проф. Др Павел Роберт Маґочій. Ґратуляциі на велькій сцені і поза ньом складало Лавреатці барз вельо осіб. Наш ведучий Андрий Копча, вручаючы прекрасне квітя – він заховати ся знає – і складаючы жычыня ствердил, же тота Нагорода то лемківскій Нобель.

По тій урочыстости орґанізаторе зафундували нам чудесний концерт музычно-фольклорного ансамблю місцевого Дому Культуры.

В Хорвациі

Іщы на етапі приготовліня орґанізаторе заплянували, же Конґрес одбуде ся в двох краях – Сербіі і єден ден в Хорвациі, но бо хорватску орґанізацию „Руснак" не стати зорґанізувати Конґрес.

В суботу, в ранных годинах штыри автобусы і парунадцет авт рушыло в сторону сербско-хорватской границі. Іхаме не барз скоро, бо мусиме разом быти на границы. Приязний шофер нашого автобуса – Руснак оповідат нам о што просиме, медже інчым о остатній войні і єй причынах, о тым як ся жыє в Войводині. А жыє ся ім тяжко, бо они на войні нич не выграли лем програли і тоты воєнны раны будут ся іщы долго ґоіти.

Позерам з автобуса на ліво і на право, але нич інтересуючого не видно – рівнина, тай рівнина. Доіжджаме до границі, а ту три баракы (контенеры) а на дорозі шлябан як при колейовым переізді. І то єст границя по стороні сербскій. Докладне справджаня пашпортів і віз делеґатів з Украіны і по годині рушаме далі, а пред нами ріка Дунай. По хорватскій стороні тіж подібно уряджений граничний перехід. За давной Югославіі той границі ту не было і думам, же приде час, коли єй знесут; она, тота іщы єдна границя зас поділила Руснаків. По хорватскій стороні видж дороговказ до знаного мі міста Осієк, але го миняме. Сідиме в першым автобусі та нич нам не заступлят. Од границі провадит нас поліцийне авто з миґаючыма сьвітлами, но бо іхают заграничны делеґациі, а серед них депутуваны парляментів. О недолгій час въізджаме до містечка Вуковар. Знаме вшыткы, якы ту тяжкы боі іщли в часі сербско-хорватского конфлікту. Был єм ту тіж колиси, але не барз можу собі припомнути як втовды выглядало. Кєрмич оповідат нам о причыні того конфлікту. Містечко было барз знищене, але го одбудували. Позерам по будинках і видно іщы на декотрых шліды по кулях. В центрі містечка лишыли єден будинок – руіну, як символ войны.

Ден в Петровцях

І уж сме на місци. Петровці то тыпове село в тамтым реґіоні. Має школу, дім культуры, дві церкви – грекокатолицку і православну, пару склепів. Провадят нас до школы, а там на подвірци витат нас оркєстра з музыком і сьпівом; будут нам товарышыти до кінця дня. Барз популярна єст там сьпіванка *Червена ружа трояка*. Честуют нас ріжныма напитками, почавшы од мінеральной воды а скінчывшы на домашній сливовици – ракіі.

ІІ пленарне засіданя зачало ся з малым опізніном в місцевым домі культуры. Пані Наталія Гнатко, ведуча домашньой ⇨⇨

орґанізациі в теплых словах привитала делеґатів і жычыла плідных обрад і приємного перебываня в Петровцях. На засіданю выступляли делеґаты та ведучы проблемовых комісий.

Інтересуючу доповід выголосил проф. Павел Р. Маґочій. Не скрывал задоволіня, же повело ся зорґанізувати вспільний Конґрес в двох краях, в котрых жыют тоты самы Руснакы, лем повоєнны границі іх розділили. Свої слова выповідал з надійом, же за два рокы Сербія і Хорвация вступлят до Уніі і не буде розділу Руснаків. І думам, же вшыткы бы того хотіли, але в так короткым часі єст то неможливе. Може то і ліпше з єдной стороны, бо ся ліпше загоят воєнны раны і взаємны жалі медже Сербами і Хорватами.

По смачным полуденку в сали „Соколана" пренесли сме ся до дому культуры, де проф. П.Р. Маґочій презентувал свою книжку *Narod niotkuda*, на тот раз на хорватскым языку.

Руснакы з Петровців на суботнє пополудне прирыхтували богатий артистычний проґрам, выступліня школярів – учеників основных шкіл в Вуковарі, Петровцях, Чаковцях і Миклошевцях, котры ся вчат предмету русиньскій язык і культура. Могли сме видіти інсценізацию руснацкого весіля. То был барз інтересуючий проґрам, а діточкы старали ся як могли, жебы публика была задоволена.

Орґанізаторе предвиділи звиджаня грекокатолицкой церкви в Петровцях, але не подумали, же на Конґресі будут і такы, што ради бы видіти церков православну, а тота была заперта. Церков православна єст з верхы неремонтувана і выглядат бідно, бо – як нам повіл Мирослав Сеґеди – ту єст мало парафіян, Сербы повтікали з Петровців, а Руснакы сут лем грекокатоликами.

В гостинных Петровцях хотіли нам вказати вшытко што звязане з Руснаками і што они творят. В основній школі была отворена выстава малюнків і різбы руснацкых авторів з Хорвациі прирыхтувану през Мирослава Сеґеди. Бесіда з ним на лавці при православній церкви была барз інтересуюча, бо як історик, має реалістычны погляды на проблемы сербско-хорватско-руснацкы. Ствердил, же істория повинна быти выпрощена. Руснакы в часі войны заховували ся ріжні. Были припадкы, же двох братів стояло по ріжных сторонах конфлікту. Гварил, же нихто не єст обьєктывний, жыє ся тяжко, неє роботы, а тым самым доходу.

Вечером зас нам засервували артистычний проґрам. Выступили ансамблі руснацкы і хорватскы. Концерт был чудовий, але о 22. годині го закінчыли, бо нам треба было скоро вертати, жебы до пілночы перекрочнути сербску границю. На граници были клопоты, бо двох делеґатів з Украіны не поіхало до Петровців, лем до Загребу на... меч. Не вернули пред нашым приіздом на границю. Пограничникы не хотіли нас впустити до Сербіі, бо двох бракувало, а Русины з Украіны мали загальну візу. По годині змякли, але і так до готелю доіхали сме пред другов в ночы.

Остатнє засіданя

Х. Сьвітового Конґресу Русинів розпочало ся в неділю 7. чесрвця о год. 10. дискусийом, а потім ведучы проблемовых комісий зложыли інформациі зо свойой роботы та пропозициі до постанов Конґресу. В дискусиі взяли голос медже інчыма Олена Дуць-Файфер і Павло Ханас.

Выбрано Сьвітову Раду Русинів, котрой склад оголосил Андрий Копча – сеньор СРР. Ведучым Рады остал Дюра Папуґа – з Руского Керестура, заступцьом ведучого выбрано Мариянну Лявинец з Угрів, згідні з дотеперішньом практыком, же на тоту функцию выберают члена Рады з краю, котрий буде ґаздом наступного Конґресу (в 2011 р.). Секретарьом выбрано Владиміря Противняка – ведучого Русиньской Оброды зо Словациі.

Делеґаты IV Форуму Русиньской Молодежы. До стороны 17. ⇨

На засіданю делеґаты выбрали тіж членів Сьвітовой Рады Русинів. Сут то: Наталія Гнатко з Хорвациі, Анрий Копча з Польщы, Александер Мошкола з Ческой Республикы, Юрий Фірцак з Румуніі, Миколай Бобинец з Украіны, Джон Ріґетті з Пілнічной Америкы і Мартін Караш зо Словациі – входит до складу Сьвітовой Рады Русинів як Ведучий Сьвітового Форуму Русиньскої Молодежы (таку постанову піднято першыраз). Попри тым Сьвітова Рада Русинів од того Конґресу буде мала свою Президию, до котрой окрем ведучого, його заступці і секретаря выбрано як члена Андрия Копчу. Выбрано тіж Ревізийну Комісию, яка складат ся з трьох членів.

Десятий Конґрес в подяці за дотеперішню роботу признал проф. Павлови Р. Маґочі Почесного Предсідателя Сьвітового Конґресу Русинів.

Постановлено, же Сьвітова Рада Русинів прирыхтує зміны в статуті, котры будут представлены на Конґресі в 2011 р. В остатнім пункті засіданя принято *Постановы Конґресу*, котры были овочом працы проблемовых комісий і дискусиі делеґатів.

На конец выступил новий Ведучий Сьвітовой Рады Русинів і єдночасно Ведучий Руской Маткы – Дюра Папуґа. В своім слові повіл, же Конґрес добрі оцінил нашу дотеперішню роботу і вытычыл ю на наступний період. Конґрес вказал тіж, же можлива єст спілпраца медже Русинами Сербіі і Хорвациі. Обіцял, же Сьвітова Рада Русинів, хоц по шувных кадровых змінах, буде провадила динамічну роботу, так як і в попереднім часі.

Одсьпівано *Многая літа*. До наступного конґресу в 2011 році на Уґрах.

...А чом не в Америці?

IV Сьвітовий Форум Русиньскої Молодежы

І доіхали сме... Але, тото уж знате.

Найважнійшым дньом для 'молодых' была пятниця 5 червця. Втовды то проходило тото по што сме там поіхали – *4. Сьвітовий Форум Русиньскої Молодежы*. Місце? Хыбаль найліпше в цілым Рускым Керестурі – будинок русинькой школи – мы обрадуєме што бы ту зробити, а за вікном іщы меньшы (молодшы) од нас, літают за пилком, скачут, бавлят ся... Аж ся (...) хтіло!

Але што сме урадили. Сьвітовий Форум Русиньскої Молодежы постановил:

- приняти дві новы орґанізациі: *Молоды Русины* зо Словациі і *Содружество Русинів в Ческій Республиці*,
- створити інтернетову страну, котра буде інформувала про СФРМ яй і вшытко што звязане єст з молодыма Русинами,
- поправити істнуючий статут СФРМ (коли буде лекше – написати го од нова),
- переложыти статут СФРМ на английскій язык,
- провести два Кампы Русиньскої Молодежы, в 2010 році на Підкарпатю, в 2011 р. в Сербіі, в околицях Дня Молодого Русина – 21 серпня.
- допомочы стараням Русинів Підкарпатя, штобы держава Украіны узнала Русинів окремым народом.

До Сьвітовой Рады Русиньскої Молодежы выбраны остали:

– Ведучий: Мартін Караш – Словация
– Заступник Ведучого: Василь Пукіш – Украіна
– Будимір Сабо-Дайко – Сербія
– Мария Сільвестрі – Пілнічна Америка
– Мірослав Сеґеді – Хорвация
– Юліюс Фірцак – Румунія
– Андрий Трохановскій – Польща

●

В суботу поіхали сме Коцура, наступного осередка де жыют Русины. І ту, зас – русиньска школа! Ученикы приготували для нас выставу о історіі іх міста. Пізнійше, орґанізаторы повели нас до хыжы-скансену, де вказаны сут характеристиычны реквізиты каждой народной меншыны котра жыє в Войводині. Принял нас і оповіл, уж не лем на образках, о історіі Коцура бурмістр, оповіл яко влада, і яко Русин. На конец пішли сме до церкви, котра прикрашена была уж на Зелены Свята.

Одтамале поіхали сме до столиці Войводины, Нового Саду. Не без причыны пишу 'столииці', отже СРРМ приняла Підпредсідателька Головной Рады **Автономічного** Покраінства Войводины, Ана Томанова-Маканова. Оповіла о ситуациі в Войводині, 'як' треба каждій з девятьох народности дашто дати. Выслухала тіж нас, оповіли сме як то жыют Русины по інчых державах.

Наступным пунктом был університет, де принял нас і жыво оповіл о катедрі русиністикы Проф. Др Михал Фейса.

На конец повели нас до місця де стрічают ся Русины (і не лем), котры студиюют в Новым Саді. Одбыла ся там промоция плыты *Електроніка Рутеніка*, модерной музыкы русиньскых ДЙ-ів, пак при ній, і інчых рытмах, погуляли і посьпівали сме до пізной ночы.

Андрий Трохановскій

Досягнутя, пробемы і задачі Світового конґресу Русинів

(Реферат прочітаный на отворїню 10. Світового конґресу Русинів, Рускый Керестур, Сербія, 5. юна 2009.)

Павел Роберт МАҐОЧІЙ, председа

Днесь собі припоминаєме вызначну подїю. За послїднїх двадцять років ся одбыло девять Світовых конґресів Русинів, днешнїй конґрес є десятым. Ці може быти вгоднїше місце на орґанізованя юбілейного конґресу, як є Рускый Керестур, серед нашых сестер і братів – Руснаків Сербії і Хорватії? До революції 1989 р. войводиньско-сримскы Руснаци были єдинов офіціально признанов ґрупов карпатьскых Русинів на світї. Без огляду на приязне одношіня влады бывшой Югославії к своїм жытелям русиньской народности, они бы не были пережыли як окрема народность, якбы самы не мали достаток народной гордости і хотїня робити на благо культуры своїх предків і передавати тоту культуру наступным поколїням. Поздравляєме нашы сестры і братів з Войводины і Сриму і од сердця їм дякуєме за їх терпезливость у плеканю своёй русиньской/руснацькой ідентічности. Дякуєме їм за приклад, якый дають своїм покровным сестрам і братам в Карпатах, котры аж по роцї 1989 могли ся припоїти к ним і отворено задекларовати свою приналежность ку карпаторусиньскому народу.

При десятім, юбілейнім конґресї, котрый значіть тыж завершіня конґресовой капітолы в моїм жывотї, хотїв бы єм ся з вами подїлити з думками на слїдуючі три темы:

– досягнутя Світового конґресу (головно за послїднї штири рокы),

– проблемы і недотягнуты дїла, котры іщі все стоять перед нами,

– а окреме: цілї і задачі, котры будеме мусити досягнути в будучности.

Досягнутя

Штатут Світового конґресу прісно вызначує, же конґрес є общественно-культурнов орґанізаціов, основным цілём роботы якой є „презентація історії, культуры, фолклору, традіцій і сучасного статусу Русинів“ (Становы СКР, пункт 2). Зато не є ніч дивного на тім, же наша робота ся концентрує в основі на підпору освіты, наукы і выдавательской роботы. Наприклад, під покровительством Світового конґресу было реалізоване неплановане фінанцованя Оддїліня русиньской філолоґії при Педаґоґічній академії в Кракові, а тыж была дана спонзорьска поміч першій на Словакії основній школї з русиньскым материньскым языком навчаня. Найвеце енерґії нашой орґанізації было заміряной на Підкарпатьску Русь на Українї, де од року 2003 ся реалізує Проґрам русиньскых недїльных школ, котрый на самый перед фунґовав під веджінём Василя Сарканича, пізнїше Школьской рады, яку творило пять особ, причім Василь Сарканич аж до своёй передчасной смерти стояв на челї Школьской рады. В першім роцї реалізації Проґраму русиньскых недїльных школ (2003 – 2004) на Підкарпатьскій Руси фунґовало 9 клас; тото чісло росло з каждым наступным роком, а в школьскім роцї 2007 – 2008 досягло чісла – 40 клас. В минулім школьскім роцї (2008 – 2009) на Українї было 24 клас русиньскых недїльных школ. Фінанцованя Проґраму русиньскых недїльных школ є в повній мірї забеспечоване особами (головно канадьско-русиньскым меценашом Штефаном Чепом) і орґанізаціями зо Северной Америкы. За послїднїх 6 років через Світовый конґрес Русинів пришло на русиньскы недїльны класы на Підкарпатю не менше як 81 726 америцькых доларів. Окрем того, іщі 10 800 америцькых доларів дістав Проґрам русиньскых недїльных школ на публікацію учебників, заряджіня і школьскы помічникы про класы, на мімошкольску роботу а тыж на участь учітелїв і школярїв з Підкарпатя на міджінародных акціях.

Єднов з такых акцій быв Третїй міджінародный конґрес русиньского языка, котрый быв у септембрї 2007 року в Кракові, тыж під покровительством Світового конґресу в сполупраці з Педаґоґічнов універзітов у Кракові і фундаціов „Рутеніка“ у Варшаві. Міджі участниками были нелем лінґвісты і писателї, але і 40 учітелїв русиньского языка з шестёх країн. Інтеґралнов частёв языкового конґресу была выставка русиньскоязычных публікацій (яку приправили Лариса Ільченко і Александер Зозуляк), експозіція котрой была в престижній бібліотецї Яґелоньской універзіты. Під покровительством Світового конґресу было опублікованых дакілько книжок, присвяченых высшеспомянутым подїям, а тыж дакілько публікацій на інакшы темы.

За послїднї рокы конґрес ся тыж старав о імідж карпатьскых Русинів як єдиного народа, без огляду на то, же жыють в розлічных країнах. Думам на офіціалне приятя на нашім конґресї в 2007 роцї ербу, заставы і народной гімны, котры репрезентують наш народ як єдно ціле. Найприємнїшым про мене было видїти, же векшына русиньскоязычных выдань з розлічных країн, офіціалны фіремны коперткы і паперї, ужываны на корешпон-

денцію орґанізацій звязаных з конґресом, хоснують тоту сполочну про вшыткых Русинів сімболіку, яка фіґурує і на святочных акціях, враховано міджінародных.

Так є, наша основна робота все ся концентровала на полю культуры, але іщі резолуція Першого світового конґресу в роцї 1991 рекомендовала орґанізовати стрїчі з владов каждой країны, де жыють Русины. Подобного характеру діпломатічна робота ся наконець зачала в роцї 2006. Од того часу председа Світового конґресу мав найменше єдну стрїчу (в дакотрых припадах і веце) з діпломатічныма представителями Хорватії, Чеськой републікы, Мадярщіны, Польщі, Румунії, Сербії, Словакії, Україны, Ватікану, а тыж з місіов Европской унії в США. Председа конґресу ся стрїтив тыж у Букурештї, Братїславі і Києві з представителями влад Румунії, Словакії і Україны. Нашыма писомныма вопросами, котры сьме адресованли владам окремых держав, ся компетентны серьёзно занимали, і дісталии сьме на них одповідь. Выслїдком такой діпломатічной місії, наш конґрес в міджінародных кругах є поважованый як законный репрезентатівный орґан карпатьскых Русинів.

Проблемы

За рокы своёй роботы Світовый конґрес, як хоцькотра інша орґанізація, стояв перед проблемами як функціоналного, так штруктурного характеру. Координачным орґаном конґресу є Світова рада, котру творить 10 особ. В згодї зо штатутом она фунґує як выконный орґан з повірїнём дїяти в менї Світового конґресу. Рїшіня Світовой рады ся приїмають векшынов голосів. За двадцять років єствованя Світовой рады были періоды, кідь ся она стрїчала нереґуларно, або, хоць ся і стрїтнутя одбыли, чісло притомных было ледва достаточне на приятя резолуції. Днесь вас можу з радостёв поінформовати, же за послїднї штири рокы Світова рада ся стрїчала по трираз на рік, і на каждій стрїчі были вшыткы, або скоро вшыткы, єй членове. Можу додати, же Рада і Конґрес мали щастя, же мали такого выконного секретаря (без права голосу), як Александер Зозуляк, котрый орґанізовав лоґістічно комплікованы засїданя і рихтовав резолуції з них. Хотїв бы єм вірити, же в будучности Світова рада докаже найти другого Сашу Зозуляка.

Приємным є і факт, же од заложіня конґресу в р. 1991 наросло чісло русиньскых орґанізацій. Спершу сьме мали по єдній орґанізації в каждій країнї, де жыють Русины; теперь у векшынї держав є по дакілько орґанізацій. Самособов, дакотры з них мож охарактерізовати лем як *папірёвы* орґанізації, але много іншых дость активно фунґує. На днешнїй день є не менше як 44 офіціално зареґістрованых орґанізацій, якы суть формално звязаны зо Світовым конґресом Русинів.

Бесспорным є факт, же у векшынї країн єдна орґанізація не може законно претендовати на прівілеґію быти єдиным репрезентантом вшыткых Русинів даной державы. Не може тыж конкретна орґанізація чекати, же она єдина буде навікы репрезентовати дану країну в Світовім конґресї. Стоячі перед фактом єствованя многых орґанізацій, котры представляють розлічны інтересы карпатьскых Русинів, Світовый конґрес поступно одступив од прінціпу єдной орґанізації як репрезентанта єдной державы, і замінив го практіков асоціацій орґанізацій як репрезентантів даной країны. Наслїдком того могла взникнути сітуція, кідь конкретна орґанізація – в дакотрых припадах і тота, котра стояла при заснованю конґресу в р. 1991 – была замінена асоціаціов. Тото ся стало на офіціалній або неофіціалній основі в Мадярщінї, Северній Америцї (США і Канада), Польщі, Словакії і на Українї. Тото ся може стати і в Хорватії, Чеській републіцї, Румунії, Сербії, кідь сітуація в тых країнах буде выжадовати таку зміну.

На засїданю Світового конґресу в Празї в роцї 2001 єм дав пропозіцію на заложіня Світового форуму русиньской молодежи, котрый бы зъєдиняв карпаторусиньску молодеж до 30 років. Тота пропозіція набыла реалны контуры в роцї 2003, коли такый форум взникнув. В роцї 2007 форум ся став леґітімным членом Світовой рады з правом голосу. Од самого зачатку ся чекало, же молодежный форум буде дїяти незалежно од Світового конґресу. І хоць ся обидва орґаны стрїчають в тот істый час і на тім істім місцю кажды два рокы, думам, же і надале бы сьме ся мали дотримовати прінціпу штруктурной незалежности.

В дакількох припадах в минулых двадцятёх роках сьме реґістровали дакілько проб змінити характер роботы нашого конґресу. Думам на желаня дакотрых елементів у Світовім конґресї перетворити го на чісто політічну орґанізацію, а то на таку, котра бы концентровала цілу свою позорность на проблемы статусу Русинів на Українї. Уж в половинї 90-тых років XX. ст. делеґація з Україны (на челї з професором Іваном Туряницём) за підпоры делеґації з Мадярщіны (єй председом быв тогды Ґабрієл Гаттінґер) намагала ся скрутити Світовый конґрес на політічну путь. Дякуючі твердій позіції тогдышнёго председы конґресу Василя Турка, тоты пробы ся скінчіли без успіху. Не так давно – в децембрї р. 2007 нашы братя з Україны зачали высловлёвати незгоду з неполітічнов, подля їх погляду, орьєнтаціов Конґресу. З ініціатівы свого председы, священика Димитрія Сидора, Сойм підкарпатьскых Русинів ся припоїв ку Народній радї Русинів (на єй челї стоїть доктор Євген Жупан) і створили новый Европскый конґрес підкарпатьскых Русинів. Быв заснованый в роцї 2008 із шпеціалным політічным цілём – добити ся автономії Закарпатя в рамках Україны, пізнїше тоты пожадавкы были росшырены на сувереніту, а недавно уж была декларована пожадавка незалежности Підкарпатьской Руси.

Особы на Українї, котры од року 1991 ся лем тым інтересують, же формулують політічны прокламації і мотівують ся притім двоякым пересвідчінём, же: 1. Підкарпатьска Русь (в адміністратівных граніцях сучасной Закарпатьской области Україны) є єдинов материньсков землёв карпатьскых Русинів; 2. Досягнутя автономії і державности мусить быти першорядов задачов, а лем потім можуть ся силы концентровати на культурну і освітну роботу, зосереджену на выхованя ⇨

народно свідомого і общественно активного русиньского населїня. Я бы хотїв высловити свій погляд максімално ясно. Світовый конґрес не має права діктовати Русинам той ці іншой країны, што мають робити, а што нїт. Але решпектуючі прінціпы нашого штатуту о сполоченьско-културній орьєнтації Світового конґресу, мы мусиме реаґовати на розлічны активіты, в тім змыслї і на політічны, котры можуть мати дештруктівный вплив на карпаторусиньскый рух в цілім.

В декларації, котра была прията у фебруарї р. 2008, Світова рада ясно высловила свою незгоду з екстремістічнов позіціов, котру декларовав єй член за Україну, Сойм підкарпатьскых Русинів. К тому бы єм хотїв додати: По перше, Підкарпатьска Русь не є єднинов материньсков землёв карпатьскых Русинів. Нашов історічнов отцёвщінов є Русь Карпатьска, а Підкарпатьска Русь – то лем єй часть. Як історічно, так і в днешнїм часї, найменше два теріторіалны компоненты Карпатьской Руси – пряшівска область і лемківска область грають важну роль в захованю і популарізації ідеї карпатьскых Русинів як окремого народа. По друге, мусить єствовати велике чісло людей, котры мають ясну представу о карпаторусиньскій ідентічности і охоту робити, докінця і жертвовати ся за свій народ перед тым, як хоць-якы серьёзны політічны ашпірації можуть быти досягнуты. Ґенералы без армады не можуть выграти нияку битку. Інакшыма словами, выголошіня сувереніты, выданя леґітімацій громадян (обчанів) Підкарпатьской Руси, установлїня міністрів до неєствуючіх урядів, скликованя конґресів, пышно означеных як „міджінародны“ і росшырёваня приглашок через інтернет ани кус не змінить статус карпатьскых Русинів на Українї, а кідь змінить, то лем в неґатівнім змыслї.

Чом характерізую таку „політічну“ тактіку в неґатівнім змыслї? Бесспорно, політічна автономія была в минулости цілём карпатьскых Русинів, зачінаючі іщі роком 1848, то значіть, перед веце як сто пятьдесят роками. Лемже мы мусиме памятати, же конкретны формы русиньской автономії были досягнуты лем за підпоры влады, котра в данім часї справовала дану теріторію, ці то была габсбурьска Австрія в р. 1849, або Угорьска република кінцём рока 1918, або рештруктурована помюнхеньска Чехословакія в р. 1938. Але кідь держава, яка справовала Підкарпатьску Русь, неґатівно ся ставляла к ідеї автономії, – як то было з Угорьскым кралёвством по р. 1868, Польщов по першій світовій войнї, Совєтьскым союзом в роках 1944 – 1945, Українов по р. 1991, – вшыткы намаганя добити ся будь-якой самосправы Русинів, были одсуджены на неуспіх.

Наперек тому, од зачатку 90-тых років XX. ст. Русиньскы політічны активісты на Підкарпатьскій Руси ставляли ся – даколи отворено, даколи скрыто – як опозіція к Українї, маючі надїй, же скорше або пізнїше ся тота держава роспаде. Недавно ся прихыленцї сувереніты Підкарпатя обернули на традічного неприятеля Україны – на Росію, абы ся стала ґарантом незалежности Підкарпатьской Руси і вырїшила такзваный „русиньскый вопрос“ на міджінародній аренї. Ці можете собі представити Русинів Словакії, котры бы на зачатку 90-тых років XX. ст. вызывали Мадярщіну, абы ся поставила на їх обрану, або Руснаків в Хорватії, котры бы глядали захрану перед властнов державов у Сербії? Така путь веде ку катастрофі. У припадї русиньского руху на Закарпатю, актівіты, котры ся зачали в децембрї р. 2007, выкликали охолоджіня односин міджі русиньскым рухом і централнов владов Україны а тыж містнов владов Закарпатьской области. Тоты актівіты тыж одбили особы із здоробым розумом, котры суть міджі Русинами і усвідомлюють сі, же актівіты Сойму підкарпатьскых Русинів, Народной рады Русинів і орґанізації, котру вєдно сформовали – Европского конґресу підкарпатьскых Русинів – не принесуть ниякого хосна ани їм особно, ани русиньскому руху в шыршім контекстї.

Наш погляд є такый, же до децембра 2007 русиньскый рух характерізовав значный поступ як повноцінный яв на Українї. Як приклады того поступу на самый перед треба увести сіть русиньскоязычных клас – векшына з них дїє при державных школах і їх учітелї роблять в державній школьскій сітемі. Другым выразным успіхом є основаня тыжденного телевізного высыланя на Закарпатю, котре высылать свої проґрамы по русиньскы *і* в русиньскім дусї. Найглавнїшым успіхом є приятя рїшіня Закарпатьсков областнов радов в марцу 2007, же Русины на теріторії Закарпатьской области суть окремов народностёв.

Маєме достаток прічін думати собі, же рїшіня областной рады было пририхтоване і одобрене наперед у Києві. А нашто є то потрібне Києву? Думаме, же то є выслїдок діпломатічной роботы (і з боку Світового конґресу), наслїдком якой загранічны влады зачали тискати на Україну, жебы рїшала „русиньскый вопрос“; другыма словами, жадали од Україны, жебы змінила свою позіцію к ідеї єствованя карпатьскых Русинів як окремой народности, бо якраз єй позіція є в роспорї з позіціов сусїднїх держав, в котрых жыють Русины. Хто холем кус знає політічны реалії на Українї, тот не похыбує, же скоро єдноголосне голосованя посланцїв областной рады за узнаня Русинів бы ся не зреалізовало без схвалїня „згоры“. Рїшіня Закарпатьской областной рады з марца 2007, бесспорно, є великым успіхом русиньского руху і реалізаціов того, што хотїв досягнути Світовый конґрес од року 1991. Хотїли бы сьме вірити, же політічны жадости Сойму і Народной рады, котры зачали од децембра 2007, не зроблять непоправны шкоды карпаторусиньскым дїлам на Українї.

Задачі до будучности

Самособов, наш Конґрес може фунґовати лем як позорователь, а не як участник активіт, котры ся зачали на Українї, або в будь-котрій другій державі, де жыють Русины. Мы маме інакшу роботу і в тых інтенціях на завершіня свого выступу бы єм хотїв дати дакілько рад і пропозіції новій Світовій радї і єй председови, котры будуть зволены у недїлю.

Хотїв бы єм повторити то, што єм повів у своїм выступі на 8. конґресї у Криницї (2005): Нашов колек-

тівнов пріорітов має быти наступне списованя людей, наплановане на рік 2011. Число Русинів, Лемків і Руснаків ся мусить збівшыти у вшыткых країнах, главно на Україні, Польщі і в Румунії, де сучасна офіціална штатістіка не одбивать реалный став жытелів карпаторусиньского походжіня. Без огляду на неєдноразовы вызвы выпрацовати стратеґію реалізації к списованю людей, лем єдна орґанізація зареаґовала, а то Русиньска оброда зо Словакії. Вшыткы мусиме быти вдячны тій орґанізації за добрї розроблены стратеґічный план, што може послужыти як приклад і про другы країны.

Хотїв бы-м, жебы бівша часть діскусій на 10. конґресї – як на пленарных засїданях, так і в секціях, была зосереджена на наступне списованя людей. Тыж ся барз надїям, же Світовый форум русиньской молодежи возьме актівну участь в аґітачній кампанї при списованю людей, і докінця тоту кампань може споїти з аґітаціов за основаня русиньскых школ. Інакшыма словами, молоды люде можуть ходити по русиньскых містах і селах, клёпкаючі на дверї і роздаваючі літературу, котра буде мотівовати жытелів записати себе Русинами, а тыж росшырёвати думку створіня русиньской класы, або і школы, у своїм селї ці містї. Молодежны орґанізації з каждой державы, заступлены у форумі, мали бы ся перебігати ся міджі собов, котра країна досягне пропорціонално найбівше підвышіня числа Русинів при списованю жытельства в р. 2011.

Спомянув єм школы в контекстї будучого списованя, бо школство тыж є про нас важным проблемом. Наприклад, є то великый парадокс, же в державі з найбівшым офіціалным числом особ, котры задекларовали ся Русинами (як подля народности, так подля материньского языка) – в Словакії – є пропорціонално найменше число русиньскых клас. А докінця і число уж єствуючіх ся за послїднї рокы знижыло!

Вопрос списованя людей на Україні є іщі бівшым проблемом. Ту мусить Світова рада зробити велику кампань, жадаючі од міджінародных орґанізацій притомность на Закарпатю позороателїв почас списованя на Україні. Уж єм написав проєкт писма односно того вопросу, якый быв схваленый на засїданю Світовой радї у фебруарї 2009. Нажаль, тота ініціатіва не была розвинута дале нашым членом, одповідным за контакты з міджінародныма інштітуціями.

Подля мене, і дипломатічна робота Світового конґресу на міджінародній уровни мусить продовжовати. Наприклад, коли ся засїданя Світовой рады одбывать в тій або другій країнї, мусять быти зорґанізованы стрїчі з владныма чіновниками той державы *і* зо загранічныма представителями в єй главнім містї. Окрем Европской унії, Світова рада бы могла утримовати контакты тыж з владов Росії. Треба то робити з ясным цілём, жебы вшыткы державы на світї собі усвідомили, же будучность Русинів і їх материньской землї залежить од їх позіції к демократічным цінностям европской цівілізації. Бівшу часть своёй історії карпатьскы Русины были звязаны зо Западом і они ся мусять і дале орьєнтовати на Краків, Братїславу, Будапешт, Відень, но в першім рядї, самообов, на Брусел, а не на авторітатівны ці напівавторітатівны режімы на Выходї. В тых інтенціях Світовый конґрес Русинів мусить продовжовати підпоровати Україну в інтеґрації до Европской унії і наслїдного членства в Европскій унії. Робити то треба з цілём, абы нашы сестры і братя на Підкарпатьскій Руси не были одорваны од другых карпатьскых Русинів, але жебы чули – як то все было – свою природну приналежность к европскій цівілізації.

Моя послїдня думка о будучіх дипломатічных задачах, котры стоять перед Світовов радов, односить ся ку Ґрекокатолицькій церькви, а главно єй выразных тенденцій к народностній асімілації, яка має форму словакізації на теріторії Пряшівскої єпархії і украінізації на теріторії Мукачовскої єпархії. Як председа Світовой рады Русинів єм ся стрїтив з єпіскопами тых єпархій і наслїдком тых стрїч єм пересвідченый, же реалне вырішіня того проблему може быти досягнуте лем на уровни Ватікану. З той прічіны рекомендую, жебы Світова рада і єй будучій председа ся стрітив з папскым нунціом в каждій країнї, де жыють Русины. Дипломатічна робота такой сорты собі, самособов, выжадує тїсну сполупрацу з нашыма властныма русиньскыма ґрекокатолицькыма священіками, абы сьме были інформованы, якы проблемы суть в каждій з країн і котры з них треба пріорітно акцентовати при стрїчах з представителями Ватікану.

Высновок

Наостаток бы єм хотїв подяковати вшыткым моїм колеґам в теперїшнїй Світовій радї, єй многорічному выконному секретарёви Александрови Зозулякови, і вшыткым моїм передходцям, почінаючі од першого конґресу в р. 1991. Наша довга путь, подля мене, была продуктівна, главно за послїднї штыри рокы, хоць і вам не все легко было мати до дїла зо мнов. Може бы єм ся мав оправдати за то, але професоры і священици не все звыкнуть быть найлїпшыма лідрами сполоченьскых рухів, главно кідь дозволять, жебы были втягнуты до політікы.

Жычу Світовому конґресу і Світовому форуму русиньской молодежи успішно продовжовати в роботї, яку старша ґенерація зачала перед скоро двадцятьма роками.

Молодіст – то будучніст!

БОГДАН ГОРБАЛЬ пише з Америкы:

Вмер Професор Александер Качмарчык

сын др. Ярослава Качмарчыка, внук о. Теофіля Качмарчыка

1995 рока напечатал єм малий допис по английскы про Ярослава Качмарчыка в *Carpatho-Rusyn American* (18, нр 2, с. 3). Тот допис Ґреґ Ґресса /Greg Gressa дал на свою інтернетову страну присвячену Карпатскым Русинам (http://www. Carpatho-rusyn.org/lemkos/kach.htm). Деси два рокы пізнійше нашол мене, за справом той інтернетовой версиі допису, Алекасандер Качмарчык, сын Ярослава. Задзвонил він до мене з Франциі, де товды уж мешкал по переході на емеритуру. Подал мі деякы інформациі про свого няня і переслал барз цінны знимкы, котры дістал од свого двоюрідного брата Александра Куриллы з Кракова. Товды як раз напечатана была уж моя книжка про лемківскы республикы (*Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918-1921*) і щыро повісти не думал єм, же буду до той темы вертал. Так то кореспонденция од Александра Качмарчыка з тыма знимками пішла до мойого архіву.

Початком 2008 рока писал до мене Петро Трохановскій припоминаючы же то рік окрyглой річниці Фльоринской Республикы і ци бым не мал дашто до *Лемківского Річника* жебы річницю тоту спомнути. Моя перша реакция была – же нич нового не мам. Такой за пару дни пришла до мене електронічна почта од …Александра Качмарчыка з Франциі! Вышол він як раз по пару місяцях зо шпыталя і писал (перший раз по веце як десятьох роках!) же ма деякы новы інформациі і знимкы. То сте „в десятку" трафили, Пане Професоре – подумал єм си. Вымінили сме товди парунадцет листів в котрых оповіл мі не лем про свого няня але і про себе. Поплутане было то жытя і на все назначене вчасном стратом контакту з няньом. А было то так:

Під конец років двадцетых дішло до здаріня, котре выкликало шок в Качмарчыковій родині і серед його приятелів. Ярослав Качмарчык лишыл свою першу жену і в 1930 або 1931 р. оженил ся з Аделькм Завадзком (1912-1989) з польско-словацкой родины, правдоподібні з Мушыны. З причыны того, же Греко-Католицка Церков не хотіла му дати розводу, поіхал він аж до Вільна, де перешол на протестантску віру (евангелицко-авґсбурґску). З того другого звязку вродил му ся в 1932 р. сын Александер (з першого звязку не мал діти). Розвід, зміна віры і новий звязок выальєнувал го в лемківскым середовиску, так што в роках тридцетых не видно го в ниякій суспільній лемківскій діяльности, хоц деякы звязкы прібывал утримувати. Прикладово сына дал кстити в креницкій греко-католицкій церкви а за хресного взял йому др Ореста Гнатишака.

4 січня 1933 рока Ярослав Качмарчык перенюс свою канцеларию до Креници на улицю Пілсудского а замешкал з родином при улици Відок 25. Там Александер перевюл дітинство до часу розпочатя війны. Подібні як дуже інчых люди в Польщы, Ярослав Качмарчык думал, же війна закінчыт ся за пару місяци як Франция і Велика Британія отворят другій фронт. Коли лем почул він в радіо о війні, спакувал родину, казал госпосі пильнувати дім і выіхал зо женом і сыном до Кракова, жебы быти як найдальше од фронту. В Кракові сіли они на потяг до Варшавы, де были єден ден, коли Німці бомбардували уж місто. З Варшавы потягом поіхали до Білогостока, а одтамале на фарму знаємого коло Волковыска (тепер на західній Білоруси). Коли были на тій фармі, Совєты вошли до Польщы (17 IX 1939) і неодолго совєтскы танкы перешли през село, де мешкали. Як скінчыли ся воєнны діяня, Ярослав Качмарчык забрал жену і сына до Львова, де мали родину – Гнатишаків. Ярослав не мал часу розозріти ся де далі іхати, коли 23-го лютого 1940 рока, перепроваджаючы характеристычну для своіх діянь чыстку, арештувало го НКВД.

Тымчасом НКВД рыхтувало наступну акцию переселіня до Казахстану. Акцию тоту розпочато в ночы з 12 на 13-го квітня і такой уж 13-го квітня депортувано Аделю і сына Александра до місцевости Большая Буконь в Семіпалатинскій области Казахстану. Там Александер пішол до школы, а його мама працувала в совхозі, перше на господарстві, а пізнійше в фабрыці сыра. В 1941 р. перенесли ся до місцевости Кокпекты, лежачой на полудньовий-схід од Семіпалатиньска, де Аделя працувала як кельнерка. По тым як Александер захворіл на туберку—льозу, перенесли ся они до самого Семіпалатиньска, де Александер перевюл векшіст часу в санаториі а його мати робила як домова поміч.

В літі 1942 р. Аделі Качмарчык повело ся дістати візу, втовды коли польскы родины могли выізджати до Ірану, де одраз выіхала зо сыном. Іхали они потягом през Ташкент і Ашхабад до Красноводска, одкаль поплынули през Каспійскє море до перского (іраньского) порту Паглаві/Bandar-e Pahlavi (тепер Bandar-e Anzali) і далі на тягаровых автах перевезено іх в околиці Тегерану. По пару місяцях в лагрі для втікачів Аделя дістала роботу в Теге-

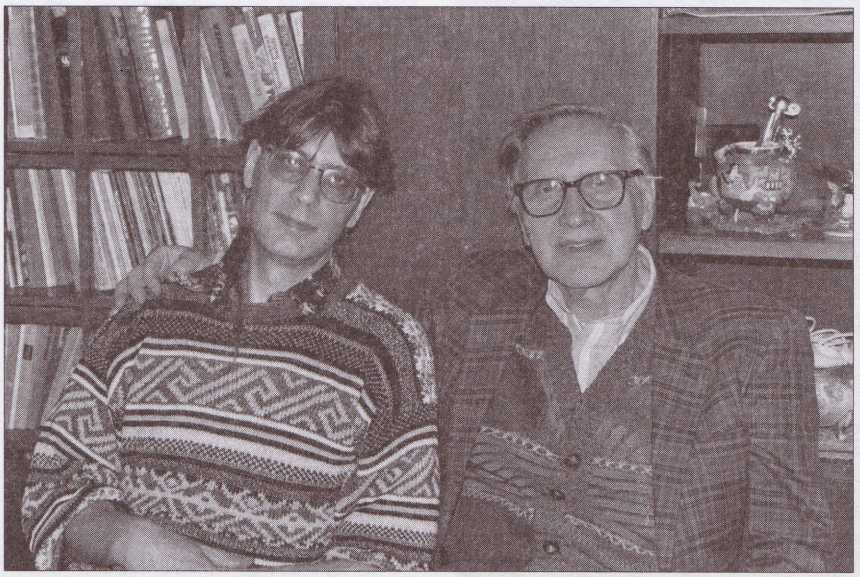

Александер Качмарчык зо сыном Пітером Александром. ⇨

рані, перше як домова поміч, а пізнійше як тлумач при командуваню Американьской Армії. Там працувала до 1945 рока а Александер ходил до польской школы.

По закінчыню війны перевезено польскы родины до Ливану (груден 1945). През векшіст 1946 рока Качмарчыкы мешкали в Бейруті, корыстаючы з помочы Медженародной Орґанізациі для Втікачів / International Refugee Organization. В 1946 і 1947 роках Аделя прібувала довідати ся про долю Ярослава і родины в Польщы. Та вшыткы листы, в тым тоты з Червеного Креста, вертали ся з том самом одповідю: "не є інформациі." По семох роках од часу арешту, згідні з правом, суд признал Ярослава за вмершого. Аделя пізнійше вышла за муж за австрийского втікача, інжинєра Вальтера Сташнгаузера / Walter Steinhauser і з ним 1952 рока выеміґрувала до Арґентины. Вмерла в 1989 р. в Буенос Айрес.

Думаючы, же повороту до Польщы неє, Аделя записала Александра до середньой школы в Бейруті, де вчено по англійскы, што дало йому пізнійше можливіст записати ся на Американьскій Університет в Бейруті /American University in Beirut (1950), де студиював хімію і дістал ступень бакаляря (1954).

В грудни 1954 рока Александер был в Єгыпті і од того часу датує ся його фасцинация єгыптологійом. В 1955 р. Александер дістал американьску візу і през Італію, Арґентину (де два місяци был з мамом) приплынул до Америкы. Там продолжал свою едукацию, робячы попри тым докторат ("Some Chemical Properties of the Silicon Subchlorides," Washington University, St. Louis, 1960). В грудни 1959 рока оженил ся з Патрішіом Гаріс /Patricia Harris, з котром мал двоє діти: Елізабет (вр. 1961) і Пітера Александра (1965). Перше працувал на Перду /Purdue Університеті (1960), а пізнійше на Гарварді /Harvard (1960-1962), де дістал стипендію і працувал з Вільямом Липскомом /William Lipscomb (вр. 1919), котрому пізнійше признано Нагороду Нобля (1976). З Гарварду перешол до Дартмутф Коледж /Dartmouth College (1962-68) а пізнійше был професором на Тафтс /Tufts Університеті (Madford, Mass., 1968-1992).

До 1972 рока занимал ся синтезом складників бору, котры мож ужывати до радіотерапіі новотворів мозґу. Продолжал тіж свої єгыптологічны заінтресуваня студиюючы на Єйль /Yale University і рівночасно зачал вчыти на Тафтс історию Єгыпту і єгыпетскій язык (як чытати єроґлифы). Од 1973 рока застосувал своє знаня орґанічной хімії до єгыптологічных студий. Од того часу бадал і выпрацувал новы, докладнійшы технікы ідентифікуваня шлідовой кількости розкладаючых ся хімікаліів в антычных материялах, такых як орґанічны барвникы. Бадал тіж методы выпрацуваня достовірных хімічных критерів на підставі взаємного одношыня ся фізычного выгляду, специяльні кольору, антычной клясычной і близкосхідньой керамікы і єй хімічного складу.(1) Цілий шкільний рік 1974 /1975 перевьюл працуючы з єгыпетском кераміком в Оксфорді, де вертал ся на місяц каждого літа до 1988 рока. По деси 30-ох науковых дописах вказала ся його книжка (написана разом з Robert E. M. Hedges, директором хімічного одділу Оксфордской лабораториі), *Ancient Egyptian Faience: An Analytical Survey of Egyptian Faience from Predynastic to Roman Times* (1983, 637 сторін), котра є стандартовым джерелом інформациі на тему єгыпетской керамікы.

В 1962 і 1972 роках Аделя і єй муж Вальтер одвиджали Александра в Америці, а в зимі 1973/1974 Александер з родином перевьюл два тыжні в Буенос Айрес. По переході на емеритуру Александер зо звекшеном силом глядал няньовых шлідів де лем міг. Одновил родинны звязкы, глядал по архівах, писал листы, але нич конкретного не міг ся дознати. В е-маіли до автора того допису (25 V 2008) писал він:

Вшыткы моі пробы дознати ся што ся стало з моім няньом завели. Прібувал єм польску і американьску амбасады [в Москві], котры прібували дістати інформациі з росийского Міністерства Внутрішных Діл. Без поводжыня. Подібні нич не дало рады зробити Стоваришыня Памят [Общество Мемориал]. Вшытко што мам, то лем чутка, же він гмер на тыфус в часі транспорту з єдной вязниці до другой в 1944 році."(2)

Што ся повело Александрови, а стало ся то лем на пару місяци перед смертю, то оповісти мі про тото, што довідал ся про няня і про своє жытя, про котре певно николи би сме не знали. Выходячы зо шпыталя початком 2008 рока знал, же дуже часу неє (повіл мі то пізнійше його син) і посылал єден е-маіль за другым. Най му легком буде французка земля. ●

(1) „Alexander Kaczmarczyk," http://chem.tufts.edu/faculty/emeritus/kaczmarczyk/index.html

(2) Оригінальний текст по англійскы, тлумачыня автора.

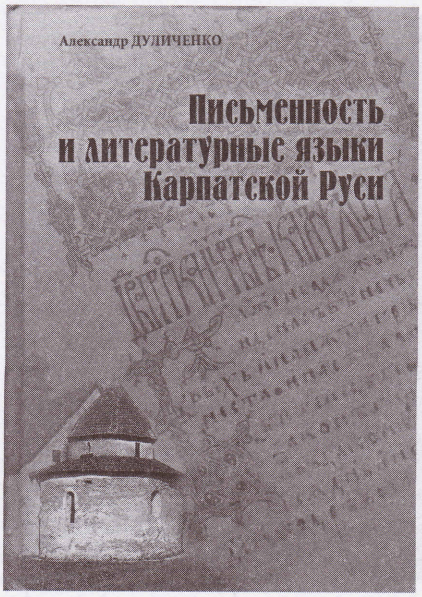

Александр Дуличенко, ПИСЬМЕННОСТЬ И ЛИТЕРАТУРНЫЕ ЯЗЫКИ КАРПАТСКОЙ РУСИ (XV-XX вв.), Издательство В. Падяка, Ужгород 2008, с. 908, ISBN 978-966-387-020-5

То не книжка, а книга! І оных 908 сторін академічного формату – то не омылка. Та не в кількости сторін, не в грубости єй велькіст. Зачнийме єднако од автора, бодай про взгляд на язык книгы, то є – росийскій, ци радше одбераня того факту через „евентуальных" мальконтентів.

Александер Дуліченко вродил ся (1941) в Краснодарскым Краю Российской Федерациі (самій столици, Краснодарови привернено уж давну назву – Єкатеринодар), што клином вбиват ся медже Чорне і Азовскє моря, од полудня охвачат західні хырбеты Кавказу і ґу пілночы, понад ріком Кубань безконечном рівнином (*степь, да степь кругом*) ближыт ся ґу Донови. Мож тот край назвати і єдным словом – Кубань. І слово тото выкликує серед окремого ближнього народу сентимантальну слезку (іщы Франко писал: *труснеш Кавказом, впережешся Бескидом*), понеже то етнолінґвістычна територія того же народу. Та днес то уж лем заправды сфера етнолінґвістів і... мрийніків, і нич веце. І не є то нияка суґестия ґу буд чому, а моі ґеоґрафічны і постґеоґрафічны замилуваня. Вертайме товды ґу Професорови Дуліченкови. Студиював в Туркменьскым Університеті в Ашхабаді, пак в Інституті Славістычных і Балканістычных Студий в Москві, пак в Інституті Лінґвістыкы Білоруской Академіі Наук в Мінску. Выкладати зачал на Університеті в Самарканді, а од 1976 рока (од 1982 зо званьом професора) чынит тото на Університеті в Тарту (Естонія). Пишу о тым вшыткым, жебы сой Чытач усьвідомил што аж і по найдальшых дорогах конец-кінцьом все трафлят ся в... Карпаты. Жартую. Професора Дуліченко завели ту його неодднешні уж заінтересуваня, адже іщы 1982. рока выдал працу *Славянские литературные микроязыки.* Шувні „посідил" медже Руснаками Бачкы, а кєд з роком 1989. зачало ся наше одроджыня, заєдно уж присідал ся ґу нашому столу. І так є до днес. І одтале сеса грубезна книга, што ю ныні пропонуєме. Акуратні! Час бы о самій книзі.

Представме коротко єй структуру. Поділена є книга (окрем вступу і приложынь) на девят розділів, а зачынат ся од тексту *Грамоты 1404 р.* з Мараморошa, кінчыт же сучасныма текстами Руснаків Бачкы. Каждий же розділ ділит ся на підрозділы, розбудуваны в злежности од розвиваючой ся писменности, богатства текстів даного періоду. Примірні, III розділ (XIX столітя) має такы підрозділы: *А. Образцы религиозных текстов; Б. Образцы научных и научно-популярных текстов; В. Учебные тексты; Г. Из литературно-художественных текстов; Д. Публицистические тексты.*

Од часу І сьвітовой войны даны реґіоны трактуваны сут оддільні, по части в залежности од політычной, державной) приналежности (на пр. *„чехословацкий период"* вміщат в собі разом Підкарпатску Русь і Пряшівщыну, бо были они в єдній державі). Ту уж має свій розділ (VI) Лемковина (хоц і передше серед інчых реґіонів є она презентувана, але барз убого – о чым потім). В характерыстыці того лемківского розділу є речыня, котре належыт нам з гордістю підкрислити: *В качестве письма применялась* ***только кириллица.*** Гей, Лемкы, так товды, як передтым, і потім, і до днес не збабрали ся латинком. На одміну од часто-густо хоснуваной через решту карпатскых Русинів, не лем на еміґрациі. Акуратні, розділ VIII то *Карпаторусинская писменность Америки.* Лемкы сут ту міцно репрезентуваны, хоц тіж хыбаль не на міру доконань в аспекті цілой русиньской еміґрациі. Остатній розділ – 80-ы – 90-ы рокы XX столітя сут презентуваны в пятьох підрозділах дотычных: Украіны, Словациі, Польщы, Угрів і Сербіі та Хорвациі. Нас, очывидні, найбарже інтересує лемківска част, яку поділено на: *А. Публицистические тексты из лемковской периодики; Б. Из лемковской грамматики, В. Из лемковско-русинской художественной литературы.*

Ту уж, в часі нами молотым, не барз выпадат оцінювати представліня нашых осягнінь (хоц преці то лем приміры, выімкы з доконань). Всяко запрезентувано з публіцистыкы, за порядком: „Бесіду", „Лемка" (Бюлетин РДКЛ „Господар") „Загороду", „Лемківскій Народний Календар" (Америка), „Лемківскій Календар" (СЛ). Неє „Ватры", а шкода, бодай для зоставліня з лемківском рештом орґінальной „писовні" періодика. З ґраматыкы є очевидні „Ґраматыка лемківского языка" Мирославы Хомяк (іщы сондажове выданя; тота увага на тілко важна, же Автор запер зберая материялу даґде пред десятьома роками). З красной літературы удостоіли ся місця: І. Русенко, П. Мурянка, П. Стефановскій, О. Дуць-Файфер, В. Грабан і... Владимір Хыляк. Остатній є оправданий в даним історичным періоді лем з того взгляду, же є то переклад, а не орґінал (в язычию) тексту. Можеме лем чудувати ся, же Хыляк не нашол ся там, де передовшыткым мал ся найти (о чым іщы потім).

По тым, лем схематычным і (выбачте) дакус хаотычным пізриню можеме ся вшытко єдно орьєнтувати о велькым богатстві вміщеным в книзі.

А чого в ній не вміщено? Же тото зьвіданя має свій сенс, потвердити годна і сама выповід Автора:

[Н]ет уверенности в том, что все наиболее важные тексты удалось собрать, обработать и представить в книге: что-то так и оказалось недоступным или просто упущенным. Именно поэтому мы считаем нынешнюю хрестоматию первым подступом к будущему многотомному труду подобного плана.

По так щырым вызнаню Автора гейбы неприличным зашмарювати му дашто (тымбарже што залежний был в велькій мірі – як сам гварит – */от коллег и корреспондентов/ из бывшей Югославии, Украины, Словакии, Польши...,* та передовшыткым од проф. П. Р. Маґочія, *благодаря которому большинство карпаторусинских изданий оказалось доступным мне для работы.*) Та реалії сут, якы сут. Не годни мы ся озерати на тото, што (евентуальні) выдане буде іщы даколи. В такым обшырным выданю як даний труд повинны ся были найти в міру репрезентатывні вшыткы реґіоны. Тым-

часом давна, найдавнійша Лемковина в книзі такой не істніє. І то радше зо взгляду на то, же материял был барже *упущенным* як *недоступным*.

Жаль, бо Лемковина могла ту гордо выступувати, збогачувати Карпатску Русь як ціліст. І то од найдавнійшого часу. Маленькій фраґментик з Пересопницкой Євангелиі, гордости всеї України, хоц як цінний, вказуючий лексиком (окрем автора, Михала Василевича зо Санока) на нашу Лемковину – то за мало. А де *Акты села Одрехова*? Почынают ся 1549 роком (!) і – окрем скромной грамоты з 1404 рока – сут найстаршом, так обшырном, так богатом памятком писменности Карпатской Руси (ба!, Українці ся хвалят, же і найстаршом українском того тыпу). Того не мож было не видіти! Правда, *Акты* выдано в 1970 р., в барз малым тиражу, сут білым круком, але выдано іх в не в Ожынній, дайме на то, а в „Науковій думці" в Кыєві і сут добрі знаны в літературі предмету.

Кєд ходит о XVII – XVIII столітя, Лемковина є в даным труді білом плямом. То правда, же зо взгляду на катаклізмы XX столітя (Талергоф, депортациі) найслабше дошліджена а в сенсі выданых джерел бідна, але і ту кланяют ся учытельны євангелиі з Лемковины, кланят ся Тимофій з Высочан, Штефан з Рыхвалду (XVII столітя), пропаґуваны нами, публикуваны – Штефан Криницкій (1650-1717), Йоан Прислопскій (1700 – 1773). Же може мы за пізно, для даного труду тото зробили? Але-ж мы не брали того з пальця! Фунґує в науковым сьвіті Яворскій, Франко і вельох інчых. Цілком недалеко „найбогатшой русиністичной бібліотекы на сьвіті", в Торонто – гордости проф. П.Р. Маґочія выдано (Нью-Йорк... – Торонто 1988) двотомову збірну працу *Лемківщина. Земля – люди – історія – культура*. Ци-ж бы того выданя в реченій бібліотеці не было? Речете – там в розділі о лемківскій літературі невельо текстів для хрестоматиі. Але сут, а окрем того є бібліоґрафія.

Де ся діло богате уж в літературу лемківскє XIX столітя, особливі друга його половина?! Де ся діл Хыляк (в своім періоді, в орґіналі), Чернецкій, Малиняк, Астряб, Тороньскій, Гумецкій, Щавиньскій, братя Полянськы... Де ся діла Клавдия Алексович (1830-1916) – *перша дама в лемківскій, тіж взагалі – в карпаторускій літературі* – як рече О. Дуць-Файфер?!... Же може – повісте – такой вшыткы они друкували ся во Львові, же то уж не Карпатся Русь. Але-ж там друкували ся тіж Духнович, Павлович. Але-ж величезна кількіст текстів Підкарпатчыків, Пряшівчан друкувала ся в Будині (пак Будапешті), во Відни, далеко поза рідным крайом. Же може то (тото „лем наше") недоступне. Неправда. Монументальной працы Олены Дуць-Файфер *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku* (Krakiw 2001) Автор міг уж не брати до увагы, але преці векшыну материялу (текстів) до того предмету, до той територіі мож акуратні найти в реченій бібліотеці в Торонто (был єм там, знам).

Де ся діл сандецкій „Лемко" сперед І сьвітовой войны? В тым ділі сте – решта Карпатской Руси – *далеко за Муринами*! Коли вы ся сварили іщы през парудесят років якым языком мате писати, мы од товды уж такой николи не зышли ниже „чловечого рівня".

Ци сандецкій „Лемко" не мал бы быти найкрасшым приміром новобытных еманципацийных стремлінь для цілой Карпатской Руси? Ци ціліст надбань Лемків, велькых тузів нашого „я" (надтыркнул єм лем о жмени) не мали бы пребогато убогатити писменніст Карпатской Руси?!

Кыйом того, што не пильнує свого – гварили дідове. Повідам тото уж не так до Автора представляной книгы (бо в його сфері остає „лем" солідніст варштату). Повідам тото до векшыны днешньой гордой Русиніі. Підкарпатчыкы, не вельо меньше і Пряшівчане гейбы ґылтнули дышель. О кілко мы од початку одроджыня (хоц робили тото і нашы дідове) стараме ся быти горды з цілой Карпатской Руси, презентуєме інтенсивні єй надбаня, трактуєме вшытко наше як НАШЕ, для них Лемковина є пятым колесом од воза. Гын є провід, гын є сила! Мы слабы, бо сме слабы. Гнеска. Бо нас забито. І „реальні" на нас неє ся што озерати. Заокеньска (але з коріньом по сонечній страні Бескіда) ікона русинізму, проф. Маґочій – не повім – старат ся достерігати Лемковину. Та лем достерігати. І тым способом зовнішні видят наш сьвіт як видят.

Та вшытко єдно, сивину над челом належыт низко подати долов пред величезным трудом проф. Александра Дуліченкы. Завдякы Выдавництву В. Падяка, завдякы Фундациі Ш. Чепы, вызерат красні на поличці. А же не годни мы ним жыти цілым єством? Што-ж, в жытю, як в любови, не все мож мати вшытко.

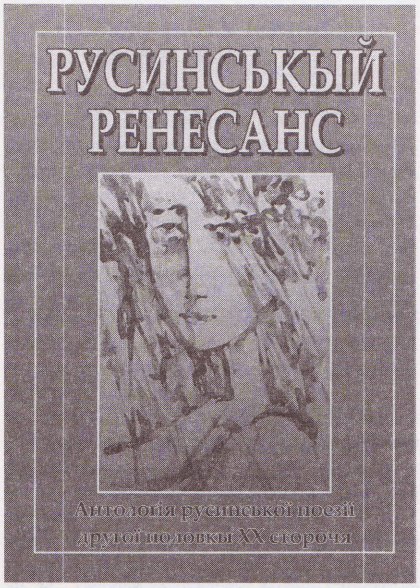

РУСИНСЬКЫЙ РЕНЕСАНС. Антоло̀ґія русинської поезії другої половкы XX сторочя. Ред. Маріанна А. Лявинец, Будапешт 2008, с. 168, ISBN 978-963-88200-0-6

Од выдавничой страны барз гарда книжка, з добром ґрафіком Адріанны Мальчицкой-Антонієвой, на пілкрейдовым папери. В днешніх, барз окроєных територіяльні Уграх народных меншын є маціцьо, зато державна каса не терпит вельо для іх підпорюваня, тамтышні Русины отримуют непорівнальні богатшы дотациі як в інчых державах. Надтыркую о тым, бо мус мі повісти єдно: хоц на око книжка вызерат гарді, од страны технічной редакциі (ламаня) зроблена є фатальні (наголовкы, дедикациі лучат ся безпосередньо з текстом, фразы сут переношены до наступной ленійкы не смотрячы на зміст, а на місце). Так поезиі ся не выдає, тымбарже коли фонды на то сут.

Та важнійше є вміщене в книжці. Нашли ся там поеты з Америкы, Хорваціі, Канады, Угрів, Польщы, Румуніі, Сербіі, Словациі, Украіны і Чех. Репрезентуваны сут шувні нерівномірні, так під взглядом кількости як і вартости – але ту уж не все мож зганяти вину на п. Редактор; вміщала тото, чым дыспонувала, а кореспонденты зо заграниці не все сут слухнячы (знам тото по нас – Лемках).

В замышліню выдавців є „созданіє" – як пишут – серіі під назвом „Русинськый ренесанс", на котру зложат ся антоло̀ґіі прозы, драмы, діточой літературы, перекладів а тіж творів русиньскых малярів і музыкантів. *Вшытко єдно* – чекаме! **(пт)**

(Сперед 210. років!!!)

Наука світска

О управленіи своего тіла

– Тримайся просто, цы стоиш, цы сідиш, главу імій мало наперед наклонну, еднаковож не скривляй, а ни на правый бок, а ни на лівый.

– Няй не буде лице твое смутно, гнівно, альбо барзо весело.

– Не стріляй очима сім и там. Уста не імій отворенны, а ни губы барзо не стискай.

– Рук не держи позад себе, а ни по кешенях, а коли дашто приказуеш, языком говори, а не руками.

– Ногти необрізаннїи носити, но также и пред людми честными обрізавати, не пристойно есть.

– Сідячи тримай ногы просто, ногу на ногу не клади, а ни далеко от себе не протягай.

– Идучи не горбся, не розмітуй руками, не дуркай ногами, ани не волочи ноги за собою.

Букварь языка рускаго..., в Будині, 1799. За: *Писменность и литературные языки Карпатской Руси*, Ужгород 2008, с. 130.

(о 118 років писали так:)

Adam ī Jewa v raju

(…) Boh chotyiv, obō cselovik bōv scsasztlīvōj, zato pomisztīv jeho v raji, v jednom prekrasznom kertyi.

V raji bōlo mnoho szkotow*, cvitov ī derev, szo vsz'akīmī szmacsnōmī ovocsamī.

No Adam szamotnōj ne moh radovatīsz'a krasznoj prīrogyi. Zato Boh pusztīv na neho hluboij szon, vōnyav jemu jedno rebro ī īz toho szotvorīv Jevu, pervu zsenu.

Avgusztīn Volosīn. *Szerednya Biblia…* (1917); джерело як в., с. 286.

*чытай „скотов", не „Шкотов".

Приповідкы народів – 7 (турецкы)

Буд паном для того, хто тя не любит; невільником для того, хто тя кохат.

Бідак має кышеню порожню, але серце полне.

Богатого аж і нещестя ся боіт.

В осели шліпых не продає ся зеркал.

Вчий ся з новых книжок, але од старых учытели.

За пінязі з газардовой гры не будує ся мечету.

Кєд серце плаче, очы плачут тіж.

Кєд уж єс сіл на верблюда, не ховай ся за сідло.

Кін знає свою дорогу, чловек ні.

Очы сут по то, жебы смотрити, душа по то, жебы прагнути.

Серце єст як дітина, прагне вшыткого, што лем достереже.

Хто сам іст свій хліб, сам двигат свій тягар.

Чловек голодний дуже іст, чловек розсерджений дуже бесідує.

Максим і Клим

Клим кєд ся вернул зо санаториі, уж першой ночы шептал во сні: „Баська, Баська." Баба одраз зажадала выяснінь.

— Но, видиш, ходила гын попри плоті кобыла, што ю так кликали, і все єм ю хлібом кормил...

О пару дни приходит Клим з поля і видит на столі розклиєний лист...

— Кобыла до тя написала.

•

Клим окропечні захрип, голосу зо себе не годен выдобыти.

— Ци Максим дома? — шепче, аж з напругы жмурит очы.

— Неє го, ніт — шепче Максимиха. — вход скоро!

•

— Марні гнеска вызераш, Максим, такій єс прибитий, што тому причына?

— Ааа... Баба мя здраджат. Чую!

— Оповім ти добрий жарт, та ся ти розведе.

— Не рушают мя тераз жарты.

— Але то направду добрий жарт. Кєд єм го вчера оповіл твоій бабі, та мало ся з постелі не копырдла.

•

Клим стрічат в лісі молоду паню:

— Не боіте ся так сама ходити по лісі? Ішы вас дахто знасильствує.

— Кєд бы сте были такы милы, та уж бы-м дале ани не ішла.

Walter Maksimovich
Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.02.23 22:55:34 -05'00'

ВАСИЛЬ ГРЕНДЖА-ДОНСКІЙ

Было колиси...

Край наш давно ся протігал
Аж до Дебрецина,
Всяди рускє слово жыло,
Де жыли Русины.

І дівчата там сьпівали,
Гейбы і в нас гнеска,
Овчар грал лем руску пісню,
На сопілці пискал.

Был Русином земледілец,
Пан был тіж Русином,
Добрі жыло ся і вело
Землі нашой сынам.

І з другыма Русинами
Взаємины квитли:
Бойкы ґу нам поприходят
При жнивах робити.

Зас Гуцулы на дарабах
Приплывают Тисом,
Долинянам за пшеницю
Дровна вельо лишат.

І Лемкове неборакы
Попрадом шугают
Кльоцы грубы постинали
І купцям продают.

Так ся жыло, поводило
Тым Русинам нашым,
Та ся оне не злюбило
Немешам мадярскым.

Не любили руску пісню,
Што ю Попрад несе...
Як колиси, не фиґлює
Уж і Тиса гнеска.

Порідшали Долиняне,
Жаль по долах черкат,
Слова рускы придавлены,
Выгнаны ґу верхам.

Долы моі, милы долы,
А де є мій нарід?..
Бодай бы вас затопило,
Чорном зашло хмаром.

Злемківцыл Петро Мурянка

За: *Писменность и литературные языки Карпатской Руси*, Ужгород 2008, сс. 425-26

Послухайте вшыткы люде лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.
Послухайте, може ся вам
придаст тото в біді,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Такой самым початком красного літа мал єм щестя кукати до просторной салі в єдным з курортных домів в Кренициі, де зобрало ся шувні інтелектуальной верхнины. Нашой, гейбы-нашой а тіж нами заінтересуваной. З выкличного госла стрічы мали сой задавати зьвіданя – ци Лемкы то остатні Могікане Европы. Та госло – як госло, якысе мусит быти і безпосередньо одповідати на не ани не было мусу, ани ся нихто ґу тому не заберал.

Знатя бо, же Лемкы сут, мают ся добрі і нихто іх не замышлят – так як за совітского періоду заяців на граници – мышкувати (каструвати). А покля мішок в кроку суций, в сенсі популяцийным неє бесіды о Могіканах. Інча справа – в гоні часу шторазчастійше трафляют ся мутанты. Погукували, галякали за нима декотры, та чыстіст ґатунку на днес незагрожена. ***(пт)***

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego/rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z dostępnej prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *Konkurs recytacji poezji łemkowskiej* (NN) – informacja z Gorlic; *Oj,leciały dzikie gęsi, Jam góralka – Rusinka* (Anastazja Dalida) – wiersze;
str. 7 – *„Łemkowie – ostatni Mohikanie Europy”* (pt) – refleksje z międzynarodowej konferencji naukowej w Krynicy-Zdroju;
str. 8 – *Ja wiem swoje* (Fewronia) – tekst z cyklu: „Z pożółkłych stron”;
str. 10 – *Głosy z tamtych lat* – wypowiedzi nagrane na I Kongresie SŁ, kontynuacja; *Na przestrzeniach Michałowa* (Wanio Woźniak) – refleksje wierszem;
str. 12 – *Dziesiąty Światowy Kongres Rusinów* (Iwan Dziadyk) – reportaż z Serbii i Chorwacji;
str. 17 – *IV Światowe Forum Młodzieży Rusińskiej* (Andryj Trochanowskij) – reportaż z Serbii ;
str. 18 – *Osiągnięcia,problemy i zadania Światowego Kongresu Rusinów* (Paweł R. Magocsi) – referat wygłoszony na X. Światowym Kongresie Rusinów;
str. 22– *Zmarł Profesor Aleksander Kaczmarczyk* (Bogdan Horbal) – biografia Zmarłego;
str. 24 – „Z wydawniczej półki”: *Pismiennost' i litieraturnyje jazyki Karpatskoj Rusi* (Aleksander Duliczenko); *Rusyńśkyj renesans. Antologija rusyńskoji poeziji druhoji polowyny XX storoczja* (red. Marianna Lawynec) – omówienie;
str. 26 – *Nauka świecka o kierowaniu swoim ciałem*; *Adam i Jewa w raju* – dawne rusińskie przykłady piśmiennnictwa; *Przysłowia narodów (tureckie)*; *Maksym i Kłym* – dowcipy;
str. 31 – *Było niegdyś...* (Wasyl Hrendża-Donskij) – wiersz; *Miejsce na refleksje* (pt).

Na pierwszej stronie okładki: *Występ zespołu folklorystycznego w Petrovcach (Chorwacja)* – foto: Ewa Michna.

Na ostatniej stronie okładki: *X. Światowy Kongres Rusinów, albo: Odszedł król, niech żyje król.* Fotoreportaż: Ewa Michna

„B E S I D A” - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków ♦ Redaguje zespół: Piotr Basałyga, Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Damian Trochanowski - redaktor naczelny, Piotr Trochanowski ♦ Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. poczt. 83; e-mail: besida@gmail.com ♦ Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 (internetowa strona: http://www.stowarzyszenielemkow.pl) - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę ♦ cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł. Konto: PEKAO SA o/Legnica 03 1240 1473 1111 0000 2521 9690 z dopiskiem: Na prenumeratę „Besidy”

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

Numer wydano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

Церков Святителя Миколая
в Рускым Керестурі

Медвід Русинів –
русиньскій „Оскар” є мій!

Памятник 250. річниці
бытя Руснаків в новій земли

Делеґаты – Стоваришакы і Чугонці
та Гості од Лемків в центрі Керестура

Єдиний зо „старой ґвардиї”
в Сьвітовій Раді Русинів

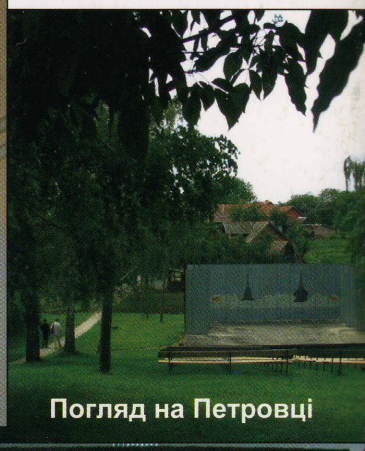

Погляд на Петровці

Владимір Хыляк
і Іван Русенко
в Пантеоні
Русинів

Най жыє король!

X. СЬВІТОВИЙ КОНҐРЕС РУСИНІВ, або: ОДЫШОЛ КОРОЛЬ – НАЙ ЖЫЄ КОРОЛЬ!

А я мам вшытко в носі,
ани не брехну!

Старий король
стрітил ся з дітми